

Latviešu valodas lietojums
profesionālajā izglītībā –
situācijas izpēte un ieteikumi

Latviešu valodas aģentūra

Latviešu valodas lietojums profesionālajā izglītībā – situācijas izpēte un ieteikumi

Rīga
2010

UDK 811.174:377

La 802

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola. *Latviešu valodas lietojums profesionālajā izglītībā – situācijas izpēte un ieteikumi.* Latviešu valodas aģentūra. Rīga, 2010. 53 lpp.

Pētījumu „**Latviešu valodas lietojums profesionālajā izglītībā – situācijas izpēte un ieteikumi**” (apstiprināts konkursā „Valsts valodas attīstība”, līgums Nr.4-9/6-2009, izpildes laiks: 09.02.2009.–31.08.2010.) veica Valsts SIA „Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola” sadarbībā ar Daugavpils Tirdzniecības skolu.

Pateicamies Latviešu valodas aģentūrai, kā arī izglītības iestāžu pedagogiem, darba devējiem, vecākiem un izglītojamiem par palīdzību un atbalstu pētījuma tapšanā.

Projekta vadītāja:

Valsts SIA „Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola”
valdes locekle – direktore Silva Ozoliņa

Pētījuma izpildītāji:

Struktūrvienības vadītāja izglītībā
Faina Lomanova
skolotājas:
Aija Auniņa
Dana Sece
Renāte Stikāne
Daugavpils Tirdzniecības skolas darbiniece
Inese Palkeviča

Recenzente:

Dr. philol. Vineta Ernstsone

Maketa un vāka dizaina autors, maketētājs:

Toms Lūsis

© Valsts SIA „Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola”, 2010

© Latviešu valodas aģentūra, 2010

© Toms Lūsis, vāka un maketa dizains, 2010

ISBN 978-9934-8172-1-2

SATURS

Ievads	6
Pētījuma mērķis, uzdevumi un metodoloģija	7
Latviešu valodas apguvi un lietojumu reglamentējošie dokumenti: pārskats un analīze	9
Latviešu valodas lietojuma problēmas mācību procesā	10
Pedagoga loma latviešu valodas vides radīšanā un attīstībā	28
Latviešu valodas lietojuma problēmas darba vidē – izglītojamo prakses vietās	35
Secinājumi	40
Ieteikumi	42
Izmantotā literatūra	43
1. pielikums. Aptaugas lapas paraugs izglītojamajiem	44
2. pielikums. Aptaugas lapas paraugs skolotājiem	48
3. pielikums. Aptaugas lapas paraugs mācību prakšu vadītājiem	52

Ievads

Valoda ir katras kultūras pamatelements. Kas atsakās no savas valodas, tas atsakās no savas kultūras. Zaudējot valodu, zūd arī tautas kultūra, mirst pati tauta. (Ā. Sprūdzs)

Kopš Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas valsts valoda Latvijā ir latviešu valoda. Valsts valodas statusa nostiprināšanai ir pieņemti vairāki normatīvie akti.

Latvijā valsts valodas politika ir būtiska valsts iekšpolitikas sastāvdaļa, kas ir cieši saistīta ar valsts etnopolitiku, saskaņota ar valsti īstenoto izglītības un kultūras politiku un orientēta uz latviešu valodas izpēti, bagātināšanu, apguvi un attīstību, kā arī latviešu valodas juridiskās aizsardzības sistēmas sakārtošanu.

Latvijas Republikā tiek respektēta visu iedzīvotāju valodu un kultūru daudzveidība un tiek nodrošināta arī mazākumtautību valodu saglabāšana un attīstība. Sabiedrības vienotības veicināšanā īpaši svarīga ir valsts valoda. Valsts programmā „Sabiedrības integrācija Latvijā” noteikts: „Sabiedrības integrācija ir vērsta uz indivīdu un dažādu grupu savstarpēju saprašanas un sadarbību Latvijas valsts tiesiskajā sistēmā, balstoties uz latviešu valodu kā valsts valodu, uz lojalitāti pret Latvijas valsti. Valsts valodas funkcijas pilnvērtīgi spēj veikt tikai mērķtiecīgi kopta un bagātināta valoda.”¹

Mūsdienās latviešu valodas lietojums visās izglītības jomās, īpaši profesionālajā izglītībā, atspoguļo sarežģītus procesus un problēmas, kas kavē latviešu valodas kvalitatīvu izmantojumu. Līdz šim profesionālajā izglītībā nav pietiekami apzinātas latviešu valodas lietojuma problēmas, kas negatīvi ietekmē valsts valodas nostiprināšanos un attīstību, kā arī nav veikti pētījumi, kas sekmētu situācijas uzlabošanu un attīstību.

Pētījums „Latviešu valodas lietojums profesionālajā izglītībā – situācijas izpēte un ieteikumi” (turpmāk tekstā – pētījums) ir orientēts uz latviešu valodas lietojuma problēmu apzināšanu mācību procesā un ārpusstundu laikā, kā arī darba vidē un ieteikumu izstrādi latviešu valodas prestiža nostiprināšanai, pilnveidei un attīstībai atbilstoši Valsts valodas politikas pamatnostādņēs 2005.–2014. gadam definētajiem mērķiem. Viens no šiem mērķiem – profesionālo izglītības iestāžu absolventiem jāapgūst latviešu valoda tādā līmenī, lai viņi spētu turpināt izglītību un būt konkurētspējīgi darba tirgū.

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola pētījumu veica sadarbībā ar Daugavpils Tirdzniecības skolu. Sadarbības partnera izvēlē tika ņemts vērā abu profesionālās izglītības iestāžu līdzīgais profesionālās izglītības programmu saturs un lingvistiskās vides reģionālās atšķirības.

Pētījuma laikā ir aptaujāti 529 Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas un 215 Daugavpils tirdzniecības skolas izglītojamie, 80 skolotāji, kā arī 89 izglītojamo prakses vietu pārstāvji.

Pētījuma izstrādi ir finansējusi Izglītības un zinātnes ministrijas valsts aģentūra „Latviešu valodas aģentūra”.

¹ *Valsts programma. Sabiedrības integrācija Latvijā* [tiešsaiste], 2001 [skatīts 12.10.2010.].
Pieejams: http://www.lsf.lv/files/pics/Par_mums/VPSIL-pilna-versija-labais.pdf

Pētījuma mērķis, uzdevumi un metodoloģija

Pētījuma mērķis:

- ✓ izpētīt latviešu valodas lietojumu un attīstību profesionālajā izglītībā un darba vidē – mācību prakses vietās.

Pētījuma uzdevumi:

- ✓ apzināt latviešu valodas lietojuma kvalitāti un attīstības problēmas mācību procesā un prakses laikā;
- ✓ apzināt mazākumtautību izglītojamo integrācijas Latvijas sabiedrībā problēmas;
- ✓ izvērtēt tiesību aktu normas, kas nosaka latviešu valodas lietojumu profesionālajā izglītībā.

Lai sasniegtu šos mērķus un uzdevumus, pētījuma īstenotāji izvirzīja šādus jautājumus: kādas latviešu valodas lietojuma problēmas profesionālās izglītības audzēkņiem rodas mācību procesā; cik valodas lietojuma ziņā kvalitatīva ir izglītojamo saziņa ar vienaudžiem, skolotājiem, prakses vadītājiem; kurā valodā izglītojamie sazinās savā starpā dažādās komunikācijas situācijās; kādas problēmas rodas mazākumtautību izglītojamajiem, izmantojot latviešu valodu ikdienas saziņā un profesionālajā komunikācijā; cik liela nozīme ir latviešu valodas prasmei darba vidē; kā paaugstināt profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu latviešu valodas prasmes. Pētījuma laikā uz minētajiem jautājumiem ir meklētas un saņemtas atbildes, kā arī sagatavoti ieteikumi konstatēto problēmu risināšanai.

Pētījuma metodoloģija

Pētījumā ievērota kompleksa analītiska pieeja projekta mērķa un uzdevumu īstenošanā. Lai noskaidrotu latviešu valodas lietojuma problēmas profesionālajā izglītībā un sniegtu atbildes uz pētījumā izvirzītajiem jautājumiem, kā arī sagatavotu ieteikumus latviešu valodas kvalitātes nostiprināšanai un pilnveidei profesionālajā izglītībā, pētījuma gaitā ir izmantotas dažādas metodes:

- ✓ analizētas tiesību aktu normas un ieteikuma dokumenti, kas reglamentē latviešu valodas lietojumu un attīstību;
- ✓ veikta teorētiskās literatūras izpēte un informācijas atlase pētnieciskā darba veikšanai;
- ✓ izstrādātas aptaujas lapas izglītojamajiem, skolotājiem, prakses vadītājiem, kā arī veidoti diagnosticējošo darbu paraugi, izstrādāti konkursu un viktorīnu nolikumi un citi materiāli;
- ✓ notikušas intervijas, veikti novērojumi, anketēšana un īstenoti citi izglītojošie un informatīvie pasākumi latviešu valodas lietojuma problēmu apzināšanai profesionālās izglītības iestādēs un izglītojamo prakses vietās;
- ✓ novērtētas pirmā un trešā kursa mazākumtautību izglītojamo un izglītojamo, kuriem latviešu valoda ir dzimtā valoda, valsts valodas prasmes un valodas lietojums mācību procesā, kultūrvidē un darbā vidē, iegūtie rezultāti salīdzināti;
- ✓ organizēti dažādi pasākumi: semināri, konkursi, diskusijas, tikšanās ar izglītojamajiem un viņu vecākiem, darba devējiem un skolotājiem informācijas ieguvei un problēmu konstatēšanai.

Organizēti semināri, kurā piedalījušies profesionālo izglītības iestāžu latviešu valodas skolotāji, pašvaldību darbinieki, sociolingvisti, Izglītības un zinātnes ministrijas un Latviešu valodas aģentūras pārstāvji, Rīgas Domes Izglītības, jaunatnes un sporta departamenta pārstāvji, darba devēji, latviešu valodas skolotāji, SIA „Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola” un Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamie un vecāki;

- ✓ veikta iegūtās informācijas analīze, datu apkopošana un aktualizētas konstatētās problēmas.

Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem, ir izstrādāti ieteikumi latviešu valodas lietojuma un apguves veicināšanai profesionālajā izglītībā.

Latviešu valodas apguvi un lietojumu reglamentējošie dokumenti: pārskats un analīze

Profesionālās izglītības iestādēs valsts valodas politikas īstenošanu, funkcionēšanu, pārvaldi un attīstību nosaka un regulē virkne likumu, noteikumu un nolikumu. Lai nodrošinātu latviešu valodas – Latvijas Republikas valsts valodas un Eiropas Savienības oficiālās valodas – ilgtspēju, kvalitatīvu apguvi un konkurētspēju Latvijas un pasaules valodu tirgū, ir jāievēro vairāki normatīvie akti: Latvijas Republikas Satversme, Latvijas Izglītības likums, Valsts valodas likums un citi. Profesionālās izglītības saturu reglamentējošie pamatdokumenti ir: valsts profesionālās izglītības standarts², profesijas standarts³, profesionālās izglītības programma⁴ un citi normatīvie dokumenti.

Izpētot normatīvo aktu prasības par latviešu valodas lietojumu mācību procesā, jāsecina, ka šīs prasības tiek īstenotas praksē.

Nozīmīgākā latviešu valodas pastāvēšanas un attīstības garantija ir Latvijas Republikas Satversmes 4. pants, kas nosaka – valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda. Izglītības likuma⁵ 9. pantā ir norādīts, ka valsts un pašvaldību izglītības iestādēs izglītību iegūst valsts valodā, kā arī profesionālās kvalifikācijas eksāmeni ir jākārtos valsts valodā. Izglītības likuma 9. panta 3. apakšpunktā papildināts: „Ikviens izglītojamais, lai iegūtu pamatzglītību vai vidējo izglītību, apgūst valsts valodu un kārtos valsts valodas zināšanu pārbaudes eksāmenus Ministru kabineta noteiktajā apjomā un kārtībā.” Savukārt Izglītības likuma 15. pants paredz, ka Izglītības un zinātnes ministrijas kompetence ir organizēt pedagogu izglītošanas un profesionālās meistarības pilnveides darbu, koordinēt pētnieciski metodisko darbu, noteikt un koordinēt pedagogu izglītības ieguves un profesionālās kvalifikācijas pilnveides kārtību. Taču šis normatīvā akta prasības tikai daļēji tiek īstenotas praksē, jo pedagogu izglītošana un profesionālās meistarības pilnveide netiek veikta atbilstoši norādēm. Pēc aptaujāto audzēkņu teiktā, dažās skolās, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, latviešu valodas apguve kā latviešu valodas, tā arī citu mācību priekšmetu stundās nenotiek pietiekami kvalitatīvi.

Valsts valodas likuma⁶ 24. pants nosaka, ka valsts un pašvaldību institūcijām ir pienākums nodrošināt materiālo bāzi latviešu valodas izpētei, kopšanai un attīstībai. Tomēr prakse rāda, ka arī šī likuma norma tiek īstenota tikai daļēji.

Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas 2004. gada noteikumos Nr. 211 „Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu” norādīts⁷, ka profesionālās izglītības iestādēs vispārīzglītojošie mācību priekšmeti veido 60 % no teorijas stundām, bet profesionālie mācību priekšmeti – 40 %. Savukārt no pēdējiem 45 % – latviešu valoda, svešvaloda un izvēles mācību priekšmeti (Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola

² Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu [tiešsaiste]. LR MK noteikumi Nr. 211, 27.06.2000. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 244/246, 30.06.2000. [skatīts 09.07.2010.] Piejams: <http://izm.izm.gov.lv/normativie-akti/mk-notiekumi/profesionala-izgitiba.lv>

³ Sk. *Profesiju standartu* [tiešsaiste] [skatīts 12.10.2010.]. Piejams:

http://visc.gov.lv/saturs/profizgl/stand_registrs.shtml

⁴ Par to sk. *Profesionālās izglītības programmas* [tiešsaiste] [skatīts 12.10.2010.]. Piejams:

<http://visc.gov.lv/saturs/profizgl/programmas.shtml>

⁵ *Izglītības likums* [tiešsaiste], 29.10.1998., stājās spēkā 01.06.1999. [skatīts 9.07.2010.].

Piejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759>

⁶ *Valsts valodas likums* [tiešsaiste], 09.12.1999., stājās spēkā 01.09.2000. [skatīts 9.07.2010.]. Piejams:

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=14740>

⁷ Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu [tiešsaiste]. LR MK noteikumi Nr. 211, 27.06.2000. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 244/246, 30.06.2000. [skatīts 09.07.2010.] Piejams: <http://izm.izm.gov.lv/normativie-akti/mk-notiekumi/profesionala-izgitiba.lv>

tā ir lietišķā franču valoda vai lietišķā krievu valoda, Daugavpils Tirdzniecības skolā – ķīmija un vēsture).

Tas nozīmē, ka vispārējās vidējās izglītības iestādēs salīdzinājumā ar profesionālās izglītības iestādēm latviešu valodas stundu skaits ir daudz lielāks. Piemēram, vispārizglītojošās vidusskolās 10.–12. klasē ir 225 kontaktstundas latviešu valodā un 225 stundas literatūrā, kopā – 450 stundu. Savukārt profesionālās izglītības programmā „Pārtikas produktu tehnoloģija” 1.–3. kursā tās ir 344 stundas.

Normatīvajos aktos izvirzītas vienādas prasības zināšanu un prasmju kvalitātei un kvantitātei, izglītības iestāžu absolventiem ir jākārtoti vieni valsts centralizētie eksāmeni. Taču profesionālās izglītības iestādēs valsts valodas apguvei ir atvēlēts mazāk stundu. Tas norāda, ka profesionālās izglītības iestādēs latviešu valodas apguve ir apgrūtināta.

Latviešu valodas lietojuma problēmas mācību procesā

Profesionālā izglītība – izglītība, kas praktiski un teorētiski sagatavo darbībai noteiktā profesijā, profesionālās kvalifikācijas iegūšanai un pilnveidei. Profesionālo izglītību izglītojamie iegūst vidējās profesionālajās un augstākās izglītības iestādēs.

Profesionālās izglītības attīstības mērķis – veidot tādu profesionālās izglītības sistēmu, kas pietiekami elastīgi piemērotos tirgus ekonomikas prasībām, veicinātu nodarbinātību, atbilstu cilvēkresursu konceptuālajām nostādnēm Eiropas Savienībā un veicinātu konkurētspējīga darbaspēka sagatavošanu.

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola ir dibināta 1980. gadā kā Rīgas 13. tehniskā skola. Līdz 1991. gadam atradās Valsts profesionāli tehniskās komitejas pakļautībā, bet pēc tam Zemkopības ministrijas pakļautībā. Skola sagatavoja speciālistus (maizniekus – graudu pārstrādes operatorus, rūpnieciskās ražošanas konditorus, karameļu izgatavotājus, pavārus konditorus) pārtikas rūpniecības un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumiem. Šajā laikā gan mācību priekšmetu apguve, gan arī profesionālās kvalifikācijas eksāmeni tika kārtoti latviešu un krievu valodā. Minētajā periodā tika veikti dažādi pasākumi, lai sniegtu palīdzību un atbalstu pedagogiem latviešu valodas apgūvē un lietojumā: organizēti kursi, semināri, praktiskas nodarbības pieredzes apmaiņai. Pēc Valsts valodas likuma pieņemšanas skola sadarbībā ar Valsts valodas centru organizēja latviešu valodas apguves kursus bezdarbniekiem un skolas darbiniekiem.

Kopš 2005. gada Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola un Daugavpils Tirdzniecības skola ir valsts izglītības iestādes un atrodas Izglītības un zinātnes ministrijas (turpmāk – IZM) pakļautībā.

IZM Profesionālās izglītības un vispārējās izglītības departaments organizē un koordinē valsts politikas īstenošanu profesionālajā pamatizglītībā, arodizglītībā, profesionālajā vidējā izglītībā, profesionālajā tālākizglītībā, profesionālās pilnveides izglītībā un profesionālās ievirzes izglītībā. Tādējādi organizē un koordinē arī Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas un Daugavpils Tirdzniecības skolas darbu. Tomēr šajā laikā palīdzība un atbalsts profesionālo izglītības iestāžu latviešu valodas pedagogiem, kā arī vispārizglītojošo un profesionālo priekšmetu pedagogiem latviešu valodas lietojuma jomā praktiski nav sniegts. Vispārizglītojošo priekšmetu pedagogi, īpaši profesionālo priekšmetu skolotāji, netika iesaistīti semināros vaiursos, lai pilnveidotu un uzlabotu viņu latviešu valodas prasmes.

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā un Daugavpils Tirdzniecības skolā mācās izglītojamie no 15 gadu vecuma. Izglītības iestādēs ir radniecīgas profesionālās izglītības programmas. Šobrīd Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola īsteno piecas profesionālās izglītības programmas:

Viesnīcu pakalpojumi, Ēdināšanas pakalpojumi, Miltu izstrādājumu ražošana, Pārtikas produktu tehnoloģija (3. kvalifikācijas līmenis), un arodizglītības programmu Ēdināšanas pakalpojumi (2. kvalifikācijas līmenis); sagatavo speciālistus pārtikas ražošanas un viesmīlības pakalpojumu nozarēm šādās specialitātēs: Viesnīcu pakalpojumu speciālists, Ēdināšanas pakalpojumu speciālists, Pavārs un Pārtikas produktu tehniķis.

Lai noskaidrotu latviešu valodas lietojuma problēmas un attieksmi pret latviešu valodu abās izglītības iestādēs, tika veikta izglītojamo aptauja (1. pielikums), kuras laikā uz 19 jautājumiem atbildēja 524 Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas un 214 Daugavpils Tirdzniecības skolas audzēkņi, kā arī analizēti 1. kursa izglītojamo (98) latviešu valodas diagnosticējošie darbi.

Savukārt pārmaiņas sabiedrībā un ekonomiskā situācija izglītības sistēmai izvirza jaunas prasības pēc mūsdienīgas, kvalitatīvas, Eiropas Savienībā un globālajā telpā konkurētspējīgas profesionālās izglītības, vienlaikus nodrošinot vietējā tirgus prasības pēc augstas klases profesionāļiem, kuriem būtu labas komunikācijas prasmes, kuri pārzinātu likumdošanas prasības un labi pārvaldītu latviešu valodu. Tikai tā iespējams izturēt konkurenci darba tirgū. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola Eiropas Sociālā fonda (turpmāk – ESF) projektā „Mācību satura aktualizācija un modernizācija profesionālās izglītības programmu īstenošanas kvalitātes uzlabošanai un izglītojamo sekmīgu mācību veicināšanai” ir sākusi mācību programmu pilnveidi, paredzot papildus ieviest arī jaunus mācību priekšmetus – ēdienu dizains, pakalpojumu kultūra un estētika, pārtikas dizains, galda un interjera floristika, miltu izstrādājumu dizains, lai pilnveidotu izglītojamo profesionālās zināšanas un prasmes ēdienu dizainā un mākslā, kā arī pakalpojumu kultūrā un estētikā. Projekta laikā ir plānots īstenot pasākumu kompleksu latviešu valodas lietojuma uzlabošanai. *Latviešu valodas lietojuma uzlabošanai un attīstībai ir būtiska nozīme, lai nodrošinātu valsts valodas ilgtspēju, kvalitatīvu apguvi un konkurētspēju Latvijas un pasaules valodu tirgū, uzlabotu mazākumtautību izglītojamo integrāciju Latvijas sabiedrībā.*

Tomēr mūsdienās gan Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā, gan Daugavpils Tirdzniecības skolā spilgti atklājas atsevišķi valsts valodas apdraudētības faktori. Izglītības iestādēs katru gadu pirmajā kursā iestājas izglītojamie no dažādām pamatizglītības iestādēm, starp tiem arī pamatskolu mazākumtautību izglītības programmu absolventi, speciālo izglītības iestāžu beidzēji un skolēni, kas izglītojas mājūmācībā, taču kopīgs ir viens – *izglītojamajiem ir zems latviešu valodas prasmju līmenis un neizkoptas komunikācijas prasmes valsts valodā.*

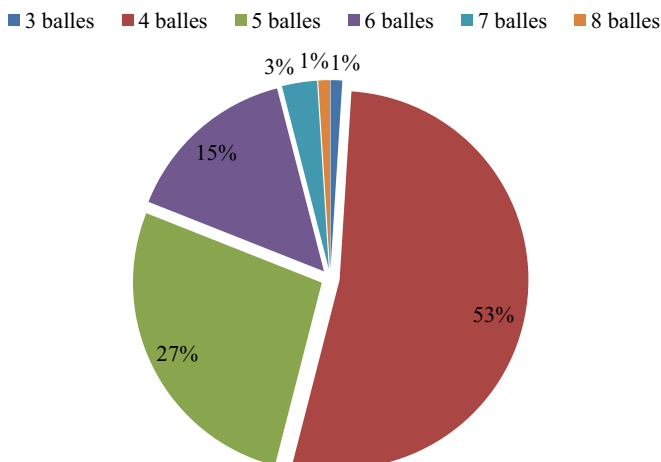
Pirmajosursos atsevišķi mazākumtautību izglītības programmu absolventi, kas iestājušies profesionālās izglītības iestādēs, latviešu valodu praktiski neprot. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā no izglītojamo kopskaita vairāk nekā 18 % latviešu valoda nav dzimtā valoda un viņiem ir zems latviešu valodas lietojuma līmenis. Vēl sarežģītāka situācija latviešu valodas lietojumā ir Daugavpils Tirdzniecības skolā, kur no izglītojamo kopskaita gandrīz 83 % izglītojamo latviešu valoda nav dzimtā valoda, kā arī ir zems latviešu valodas lietojums. Līdz ar to izglītojamajiem pirmie divi mācību gadi ir ļoti saspringti un smagi, jo jāapgūst gan mācību saturs speciālajos un vispārīgajos mācību priekšmetos, gan latviešu valoda, lai varētu pilnībā saprast skolotāja teikto, spētu atbildēt uz jautājumiem un pilnvērtīgi iesaistīties mācību procesā.

Novērojumi liecina, ka pedagogi stundās ar atsevišķiem izglītojamajiem spiesti runāt krievu valodā, lai izskaidrotu mācību vielu (29. att. redzams, ka Daugavpils Tirdzniecības skolā 35 % stundu notiek bilingvāli, Rīgā gan situācija ir citāda – visas stundas notiek latviešu valodā).

Pašlaik profesionālo izglītības iestāžu pedagogiem klasēs ir jāstrādā bilingvāli, jāspēj nodrošināt gan valodas, gan profesijas apguve valsts valodā. Taču pedagogi, īpaši profesionālo priekšmetu pedagogi, nav apmācīti darbam bilingvālās grupās, kā arī nav nodrošināti ar metodiskajiem materiāliem.

Mūsu attieksme pret latviešu valodu ir svarīgs faktors, kas ietekmē valodas attīstību, ilgtspēju, atspoguļo runātāju toleranci. Tāpēc satrauc novērojumi, ka izglītojamie, kuriem latviešu valoda ir dzimtā valoda, komunikācijā ar mazākumtautību audzēkņiem lieto krievu valodu, nerosinot viņus runāt valsts valodā. Latviešu valodas apguves un lietošanas problēmas pastāv arī atsevišķās izglītojamo prakses vietās un ģimenēs, kur nepietiekami vai vispār neizmanto latviešu valodu un bieži vien neveicina tās apguvi.

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā 2009./2010. mācību gadā 1. kursā uzņemto izglītojamo latviešu valodas prasmes novērtējums pēc pamatskolas gada atzīmēm ir redzamas 1. attēlā. Neskatoties uz to, kādu pamatizglītības skolu izglītojamais ir beidzis, visvairāk ir izglītojamo ar vērtējumu 4 balles vai 5 balles (80 %), kas apliecina pastāvošo uzskatu, ka arodizglītību izvēlas jaunieši, kuriem jau pamatskolā bijušas grūtības tās vai citas mācību vielas apguvē. Novērojumi rāda, ka gan Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas, gan Daugavpils Tirdzniecības skolas zemo sekmju iemesli visbiežāk ir jau nostiprinājusies nepatika pret mācībām, uzvedības problēmas, dažādas personības psihofizioloģiskas iezīmes (gribas trūkums, apātiska, vienaldzīga attieksme pret pasauli, haotiska, hiperaktīva uzvedība u. c.), arī sociālekonomisko faktoru ietekme (izglītojamie nāk no ģimenēm, kuras ir ļoti trūcīgas, pat nabadzīgas, arī no ģimenēm, kurās vecāki bieži lieto alkoholu un neinteresējas par bērniem, daudziem vecāki strādā ārzemēs, daudzi ir no nepilnām ģimenēm vai vecāku nav vispār – izglītojamie nāk no bērnu namiem).

1. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā 2009./2010. mācību gadā 1. kursā uzņemto izglītojamo latviešu valodas prasmes novērtējums, pamatskolu beidzot

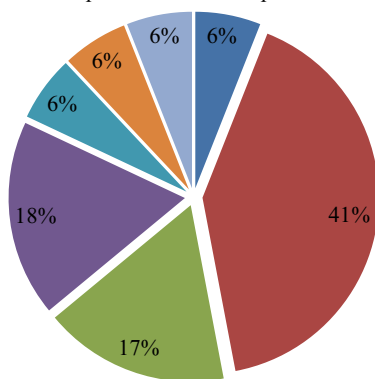
Abās izglītības iestādēs mācās jaunieši, kuri pamatizglītību ir ieguvuši speciālās (atvieglotās) izglītības programmās vai mājūmācībā: Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā tādu ir 6 %, bet Daugavpils Tirdzniecības skolā 3 %.

Šo izglītojamo vidū ir arī jaunieši ar īpašām vajadzībām: kustību, redzes, dzirdes un garīgiem traucējumiem. Viņu integrācija prasa mācību satura individualizēšanu, pielāgošanu atšķirīgam apguves tempam, kas rada papildu darbu skolotājiem un ietekmē psiholoģisko vidi klasē.

Profesionālās izglītības iestāžu izglītojamo sākotnējo prasmju un zināšanu līmeni ļauj noteikt arī diagnosticējošo darbu analīze.

Diagnosticējošā darba rezultāti gandrīz visās grupās bija līdzīgi (2. att.).

■ 1 – nepietiekami ■ 2 – nepietiekami ■ 3 – nepietiekami ■ 4 – pietiekami
 ■ 5 – pietiekami ■ 6 – optimāli ■ 7 – optimāli

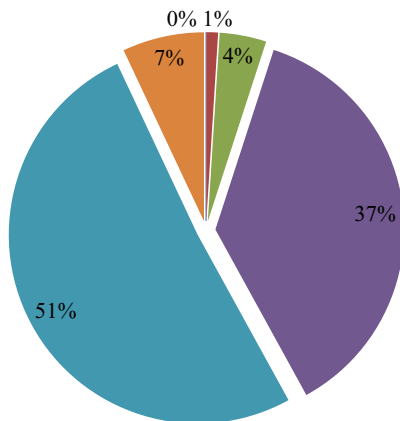

2. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā 2009./2010. mācību gadā uzņemto 1. kursa izglītojamo diagnosticējošā darba rezultāti latviešu valodā

Diagnosticējošo darbu analīze ļauj secināt, ka izglītojamo zināšanas interpunkcijā un tekstveidē ir ļoti vājas. Uzskatāmi redzams, ka trūkst gan zināšanu, gan prasmju tās lietot. Visās grupās ir izglītojamie, kam ir nepietiekams vārdu krājums, nepilnīgas gramatikas zināšanas. Tāpat ir izglītojamie, kuri uzdevumus izpilda automātiski, neiedziļinoties, ar lielu vienaldzību pret rezultātu (par to liecina vispār nepildītie uzdevumi).

Vienaldzīgā attieksme pret latviešu valodas apguvi parasti turpinās visu mācību laiku. Tādēļ vājas zināšanas un prasmes latviešu valodā un literatūrā ir arī 3. kursa izglītojamajiem. To rāda valsts centralizētā latviešu valodas un literatūras eksāmena rezultāti 2009. gadā. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā latviešu valodas un literatūras centralizēto valsts eksāmenu kārtoja 98 izglītojamie un ieguva 1. tabulā redzamo vērtējumu (sk. arī 3. att.).

■ A līmenis ■ B līmenis ■ C līmenis ■ D līmenis ■ E līmenis ■ F līmenis

3. attēls. 2009. gada Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas latviešu valodas un literatūras centralizētā eksāmena rezultāti % izteiksmē

Rajons	Skola	Līmenis						Vērtējums nav iegūts	Kopā
		A	B	C	D	E	F		
Rīgas Vidzemes priekšpilsēta	Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola	–	1	4	36	50	7	–	98

1. tabula. *Latviešu valodas un literatūras centralizētā eksāmena rezultāti Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā 2009. gadā⁸*

Ari valstī kopumā profesionālo izglītības iestāžu izglītojamo latviešu valodas un literatūras centralizēto eksāmenu rezultāti nav augsti (2. tab.).

Profesionālās izglītības iestādes		Līmenis						Vērtējums nav iegūts	Kopā
		A	B	C	D	E	F		
Izglītojamie	skaitis	24	275	946	2081	2070	646	1	6043
	īpatsvars %	0,40	4,55	15,65	34,44	34,25	10,69	0,02	100,00

2. tabula. *Latviešu valodas un literatūras centralizētā eksāmena rezultāti profesionālās izglītības iestādēs 2009. gadā⁹*

Valodas videi ir būtiska loma sekmīgā valodas apguvē, jo valodas mācīšanās neaprobežojas tikai ar oficiālajām mācību stundām. Tāpēc būtu jānodrošina izglītojamie runāt latviešu valodā.

Daugavpils Tirdzniecības skolā situācija ir vēl sarežģītāka, jo tur pēc pamatizglītības izglītojamie var iegūt tikai otro profesionālās kvalifikācijas līmeni (3 mācību gadi), bet izglītojamie, kas mācās pēc vidusskolas pabeigšanas, var iegūt trešo profesionālās izglītības līmeni (2 mācību gadi).

Atbilstoši Ministru kabineta 2004. gada noteikumiem Nr. 211 „Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu”¹⁰ mācībām visās profesionālās izglītības iestādēs jānotiek latviešu valodā. Taču pētījuma veicēji novēroja, ka Daugavpils Tirdzniecības skolā skolotāji un skolas vadība cenšas pilnveidot komunikāciju latviešu valodā, bet citās skolās, kuras tika apmeklētas, latviešu valodas lietojums bija ļoti ierobežots.

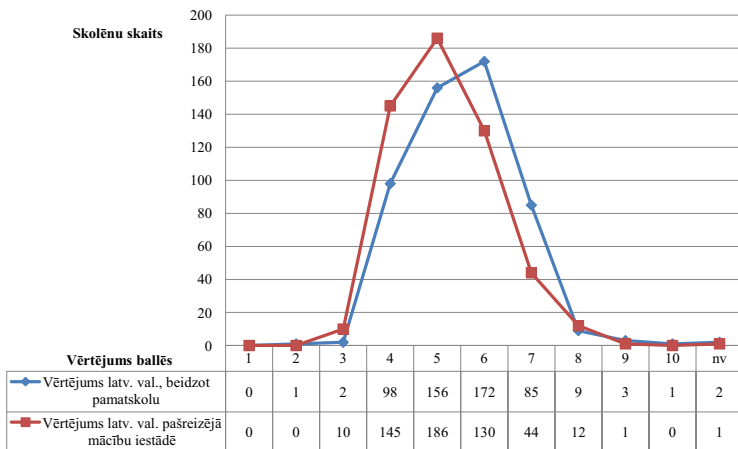
Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā aptaujāto audzēkņu vērtējums latviešu valodā, beidzot pamatskolu, tika salīdzināts ar valodas prasņu vērtējumu profesionālās izglītības iestādē. Kā redzams 4. attēlā, zemākais vērtējums (3 – vāji) ir paaugstinājies, bet augstākais (9 – izcili) ir pazeminājies.

Tas norāda, ka skolēni ar zemākām atzīmēm savas zināšanas un prasmes ir pilnveidojuši, bet skolēni, kas pamatskolā ir ieguvuši augstu latviešu valodas prasmes novērtējumu, nav savas prasmes pilnveidojuši. Ļoti lielā atšķirība latviešu valodas prasmes līmeņos aprūtinā skolu darbu un nesekmē skolēnu mācību motivāciju. Tie, kas zina un saprot vairāk, garlaikojas, kamēr skolotājs skaidro mācību vielu vai pat tulko, citā situācijā savukārt garlaikojas tie, kam ir nepietiekamas zināšanas un prasmes latviešu valodā. Izglītojamo grupas ir lielas (vidēji 28 izglītojamie 1. kursā), un cieš visi: gan zinošie, gan nezinošie audzēkņi, gan arī skolotāji.

⁸ Sk. *Valsts pārbaudes darbi 2008./2009. m. g.* (norises statistika un rezultātu raksturojums) [tiešsaiste] [skatīts 13.10.2010.]. Pieejams: <http://visc.gov.lv/eksameni/vispizgl/statistika/2009/stat2009.shtml>

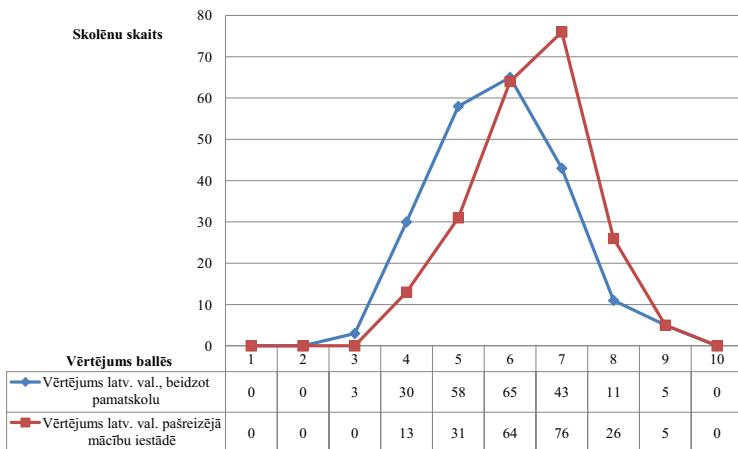
⁹ Turpat.

¹⁰ Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu [tiešsaiste] LR MK noteikumi Nr. 211, 27.06.2000. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 244/246, 30.06.2000. [skatīts 09.07.2010.] Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/normativie-akti/mk-notiekumi/profesionala-izgitiba.lv>

4. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo vērtējums latviešu valodā

5. attēls rāda Daugavpils Tirdzniecības skolas respondentu (audzēkņu) vērtējumu latviešu valodā, pamatskolu beidzot un tagad. Aina ir ļoti līdzīga, un problēmas tieši tādas pašas.

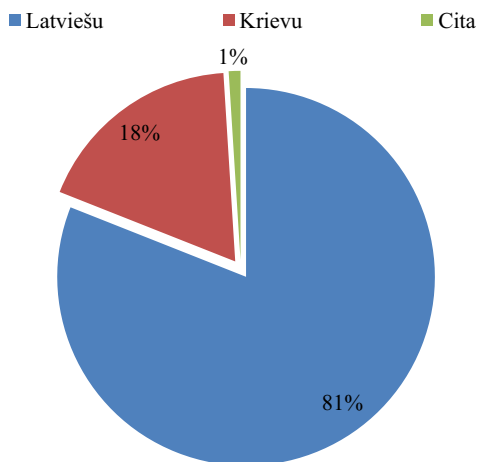

5. attēls. Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo vērtējums latviešu valodā

Salīdzinot minētos datus, jāņem vērā, ka Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā mācās 19 % izglītojamo (6. att.), kam latviešu valoda nav dzimtā valoda, bet Daugavpils Tirdzniecības skolā 84 % izglītojamo (7. att.) latviešu valoda nav dzimtā valoda. Daudziem, kas pamatzglītību ieguvuši latviešu valodā, latviešu valodas prasmes un zināšanas ir vājas. Rezultātā profesionālo izglītības iestāžu skolotājiem ir jāstrādā bilingvāli un jāspēj nodrošināt gan latviešu valodas apguvi, gan profesijas apguvi latviešu valodā.

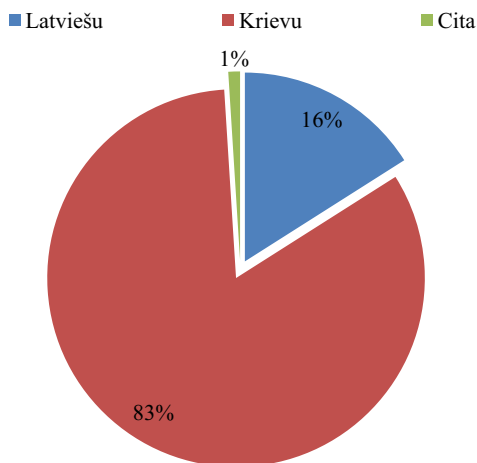
Viens no zīmīgiem latviešu valodas lietojumu ietekmējošiem faktoriem (īpaši neoficiālā saziņā) ir attieksme pret latviešu valodu. Tāpēc satrauc izglītojamo atbildes, ka komunikācija starp kursa biedriem notiek krievu valodā, kaut arī latviešu valoda ir dzimtā 81 % respondentu Rīgas

pārtikas ražotāju vidusskolā (6. att.) un 16 % respondentu Daugavpils Tirdzniecības skolā (7. att.). Latviešu valodas lietojuma problēmas atzīmētas arī vairākās izglītojamo prakses vietās un ģimenēs, kur nepietiekami vai vispār neizmanto latviešu valodu un bieži vien neveicina tās apguvi.

6. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo dzimtā valoda

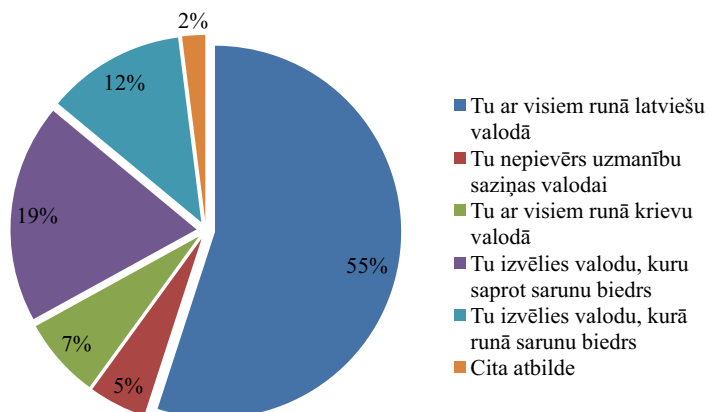
Latviešu valodas lietojuma situācija un līdz ar to arī izglītojamo integrēšanās process Rīgas un Daugavpils skolā ir atšķirīgs, jo, kā redzams 6. attēlā, dzimtā valoda latviešu ir 81 % izglītojamo Rīgā, dzimtā valoda krievu ir 18 %, cita dzimtā valoda ir 1 % izglītojamo (2 – poļu, 2 – čigānu, 1 – ukraiņu, 1 – lietuviešu).

7. attēls. Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo dzimtā valoda

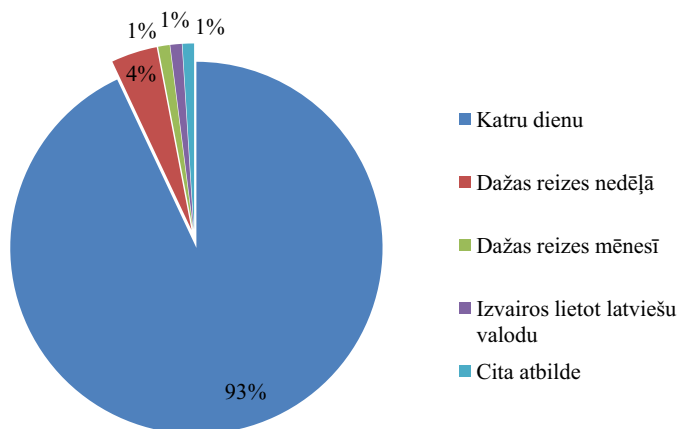
Bet Daugavpils Tirdzniecības skolā mācās 16 % izglītojamo, kam dzimtā ir latviešu valoda, 84 % izglītojamo, kam dzimtā ir krievu valoda, 1 % izglītojamo, kam ir cita dzimtā valoda (1 – baltkrievu, 1 – poļu).

Aptaujas rezultāti apstiprina, ka abās skolās ir problēmas saziņas valodas izvēlē izglītojamo grupās.

8. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo valodas izvēle saziņā ar kursa biedriem

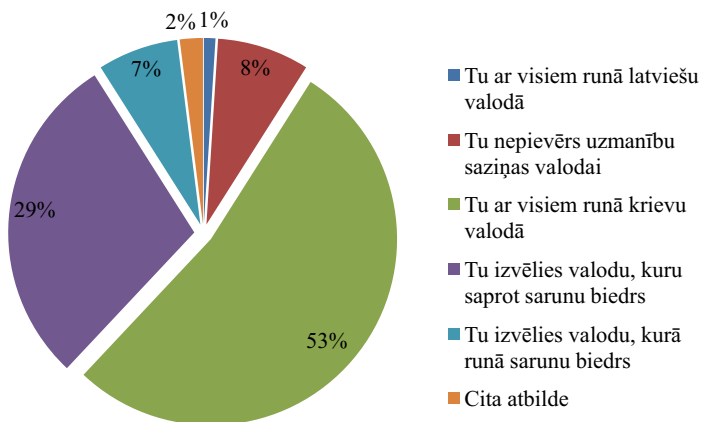
Respondentu atbildes (8. att.) Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā norāda, ka 55 % ar saviem grupas biedriem sarunājas **tikai latviešu valodā**, bet 7 % ar visiem grupas biedriem sazinās **tikai krievu valodā**. Pārējie atbilžu varianti (nepievērš uzmanību saziņas valodai, izvēlas valodu, ko saprot vai kurā runā grupas biedri) praksē liecina, ka izglītojamie par saziņas valodu izvēlas krievu valodu (24 %), 12 % izglītojamo ir izvēlējušies vairākas atbildes, parasti nespējot izšķirties starp atbildēm – nepievērš uzmanību saziņas valodai vai izvēlas valodu, kurā runā grupas biedrs.

9. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo latviešu valodas lietojuma biežums

Katru dienu latviski runā 93 % Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā izglītojamo (9. att.), dažas reizes nedēļā 4 % respondentu, dažas reizes mēnesī 1 %, bet 1 % izglītojamo atzīst, ka izvairās lietot latviešu valodu.

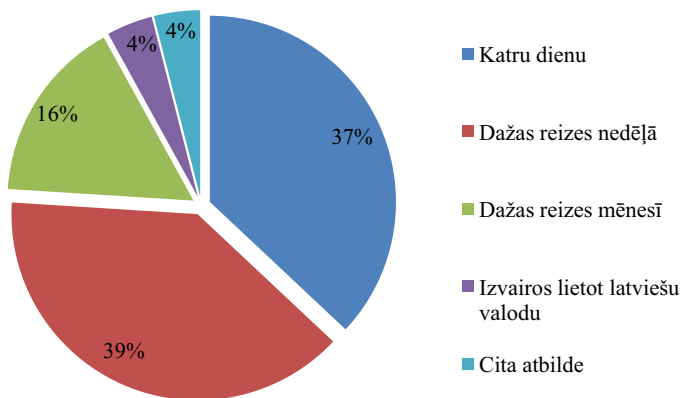
Protams, pilnīgi citāda situācija ir Daugavpils Tirdzniecības skolā, jo dzimtā latviešu valoda ir tikai 16 % izglītojamo (7. att.).

10. attēls. Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo valodas izvēle saziņā ar kursa biedriem

Daugavpils Tirdzniecības skolā latviešu valodas lietojumu saziņā ar grupas biedriem raksturo vēl izteiktākas atšķirības, ko varēja prognozēt, ņemot vērā statistiku par dzimtās latviešu valodas runātāju skaitu Daugavpils Tirdzniecības skolā.

Respondentu atbildes (10. att.) Daugavpils Tirdzniecības skolā norāda, ka tikai 1 % izglītojamo ar grupas biedriem **sarunājas latviski**, bet 53 % izglītojamo savās sarunās lieto **tikai krievu valodu**, prakse rāda, ka pārējie 46 % izglītojamo ar kursa biedriem arī runā tikai krievu valodā.

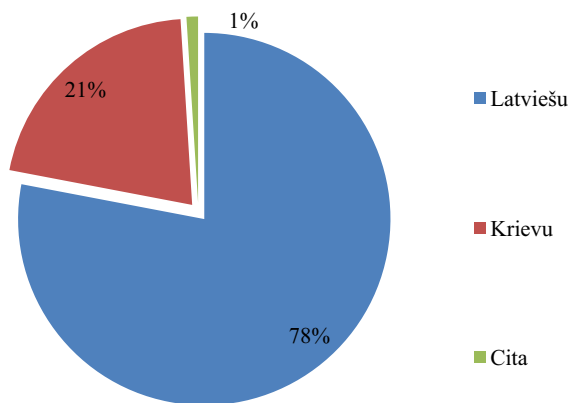

11. attēls. Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo latviešu valodas lietojuma biežums

Katru dienu latviešu valodu Daugavpils Tirdzniecības skolā lieto 37 % aptaujāto (11. att.), bet ar kursa biedriem latviski sarunājas tikai 1 % (10. att.), dažas reizes nedēļā 39 %, dažas reizes mēnesī 16 %, izvairās lietot latviešu valodu 4 %, bet izvēlējušies citu atbildi 4 %, norādot – „nelietoju nemaz”, kas nevarētu būt taisnība, jo aptaujas lapas bija latviešu valodā.

Valsts valodas lietošanas kvantitāte dažādos reģionos ir ļoti atšķirīga, bet pētījums liecina, ka bieži latviešu valoda ir tikai mācību valoda, bet nav saziņas valoda ārpus mācību stundām un skolas. Šī situācija norāda, ka sabiedrībā notiek šķelšanās lietotās valodas dēļ – latviešu jeb valsts valoda šādā veidā nekļūst par integrācijas līdzekli, lojālas sabiedrības pamatu.

No informācijas, ko iegūstam 9. un 11. att., var secināt, ka daļai Latvijas mazākumtautību pārstāvju nereti latviešu valoda jāmacās nevis kā otrā valoda, bet gan kā svešvaloda, jo, izsakoties zviedru pedagoga un zinātnieka G. Tingbjorna vārdiem, „[...]valoda, kuras mutvārdu un rakstveida izpaušmes apņem viņus, tiklīdz tie iziet ārpus savām mājām un savas minoritātes grupas robežām, ir otrā valoda”, bet daļa Latvijas lielo pilsētu, pēc LR Centrālās statistikas pārvaldes datiem¹¹, 2009. gada sākumā Daugavpilī, Rīgā un Rēzeknē, kā arī Daugavpils un Krāslavas rajonos latvieši bija mazāk par 50 %, bet Jūrmalā un Liepājā tuvu 50 % latviešu valoda – valsts valoda – tiek lietota tikai oficiālās iestādēs un bieži vien netiek lietota, jo iestādes vadītājs latviešu valodu neprot pietiekamā līmenī.

12. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo mājās lietotā saziņas valoda

Eiropas Komisijas pētījuma „Starpkultūru dialogs Eiropas multikulturālajā sabiedrībā” vadītāja Latvijā Dr. philol. V. Poriņa laikrakstā „Diena” raksta: „Pētījumā var redzēt to, ka valodas izvēle joprojām bieži notiek par labu vienas mazākumtautības valodai – krievu valodai, kas latviski runājošajiem un citu tautību cilvēkiem rada tieši iekšējus psiholoģiskus konfliktus (nevis ārējus) un diskomfortu.”¹²

Daži (8 respondenti) pamatskolu mazākumtautību programmas beigušie izglītojamie ir atzinuši, ka pamatskolā latviešu valodas stundas organizētas ļoti nekvalitatīvi, formāli vai vispār nav notikušas skolotāju trūkuma dēļ. Diemžēl arī vecāki acīmredzot nav motivējuši

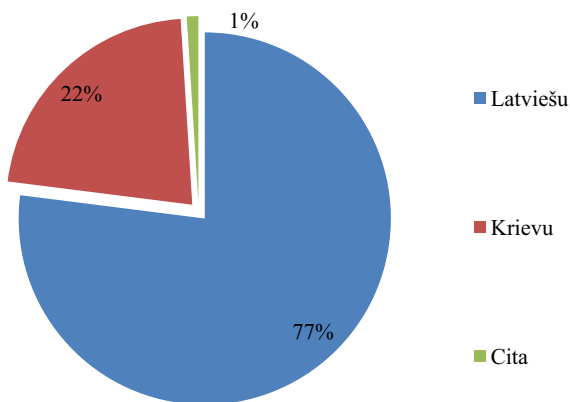
¹¹ LR Centrālās statistikas pārvaldes dati [tiešsaiste], 2009., [skatīts 9.07.2010.].

Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABAS>

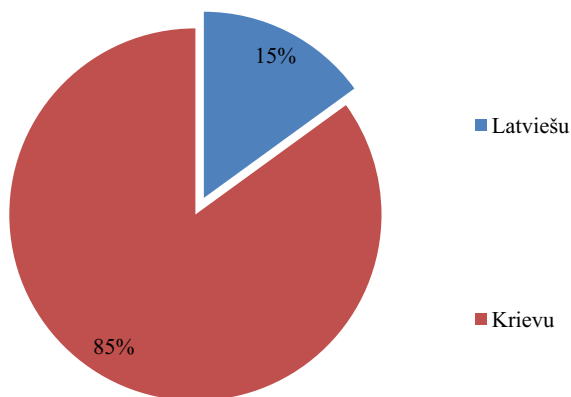
¹² Poriņa, V. ES šokā: pētījums Latvijā atklāj latviski runājošo lingvistisko diskrimināciju. *Diena*, 02.06.2010.

savus bērnus mācīties latviešu valodu, jo mājās tiek lietotas citas valodas (poļu, lietuviešu, čigānu, ukraiņu, baltkrievu).

6., 12., 13. attēlā var redzēt, ka Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā izglītojamajiem vecāku dzimtā latviešu valoda (13. att.) ir 77 % vecāku, bet ģimenē saziņa latviešu valodā notiek 78 % izglītojamo, taču skolā mācās 81 % izglītojamo, kas latviešu valodu norāda kā dzimto valodu (6. att.). Vecākiem dzimtā krievu valoda ir 22 % ģimeņu, ģimenē runā krieviski 21 % izglītojamo, bet skolā mācās 18 % izglītojamo, kuru dzimtā valoda ir krievu valoda. Citās valodās ģimenē runā 1 % izglītojamo.

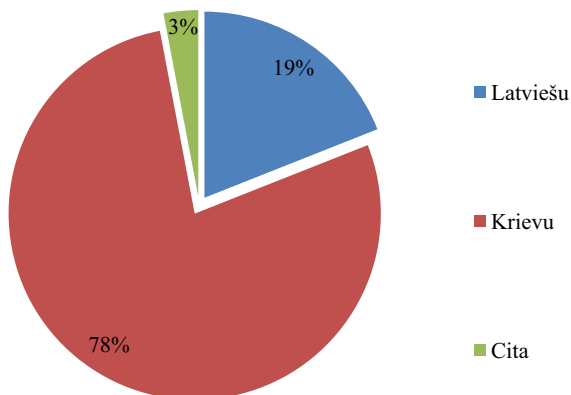
13. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo vecāku dzimtā valoda

14. attēls. Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo mājās lietotā saziņas valoda

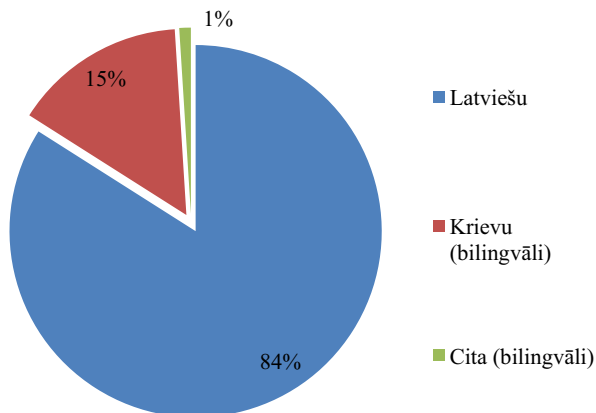
Salīdzinot 7., 14. un 15. attēlus, uzskatāmi var redzēt, ka latviešu valoda un citas valodas tiek lietotas arvien mazāk, bet krievu valoda – arvien vairāk. Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo ģimenēs tikai 15 % (14. att.) sazinās latviešu valodā un 85 % krievu valodā. 15. attēls rāda, ka izglītojamo un vecāku dzimtā valoda, acīmredzot valodas vides ietekmē, biežāk minēta krievu valoda, jo vecāku dzimtā latviešu valoda ir 19 %, bet skolā mācās 16 %

latviešu (7. att.) vai to, kas norādījuši, ka dzimtā ir latviešu valoda. 78 % vecāku dzimtā ir krievu valoda (15. att.), bet skolā mācās 83 % krievu. Citas vecāku dzimtās valodas – 3 %, bet skolā mācās tikai 1 % poļu un baltkrievu.

15. attēls. Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo vecāku dzimtā valoda

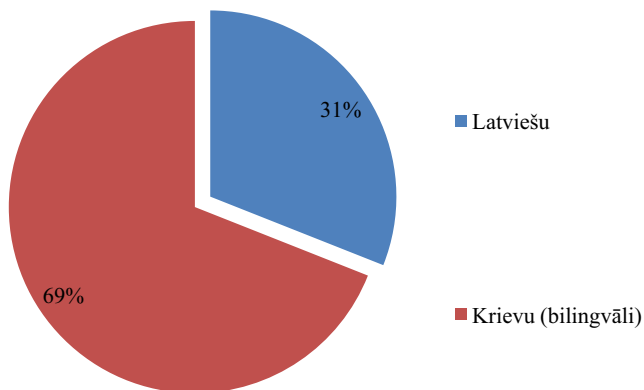
Daži (2 respondenti) ir norādījuši savās atbildēs, ka Daugavpils ir krievu pilsēta un latviešu valoda viņiem nav vajadzīga. Latvijas Universitātes mācībspēki A. Pabriks, R. Āboltiņš un E. Vēbers savos pētījumos, kas apkopoti grāmatā „Sabiedrības integrācija: atsvešinātības pārvarēšana”, secina, ka lielākā daļa pusaudžu, tāpat kā liela daļa cilvēku, domā tikai par sevi, viņiem nav patriotisku vērtību, ka politika viņus neinteresē, viņi nespēj un negrib spriest par politiskiem procesiem valstī: „Raksturīgi, ka daudziem skolēniem nav savu domu un spriedumu par daudzām būtiskām parādībām mūsu dzīvē, tostarp pat par pārmaiņām pēc neatkarības atgūšanas. Vēl liela daļa skolēnu attieksme ir izteikti noraidoša un negatīva, iespējams, ka ne vienā vien gadījumā pat sakāpināti negatīva. Un **pavisam maz ir tādu skolēnu, kuri uz notikušajām pārmaiņām sabiedrībā** (un līdz ar to – arī uz tuvāko nākotni) **raugās cerīgi un ar optimismu.**”¹³

16. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo pamatzglītības valoda

¹³ Pabriks, A., Āboltiņš, R., Vēbers, E. *Sabiedrības integrācija: atsvešinātības pārvarēšana*. Rīga: SIA „N.I.M.S.”, 2001.

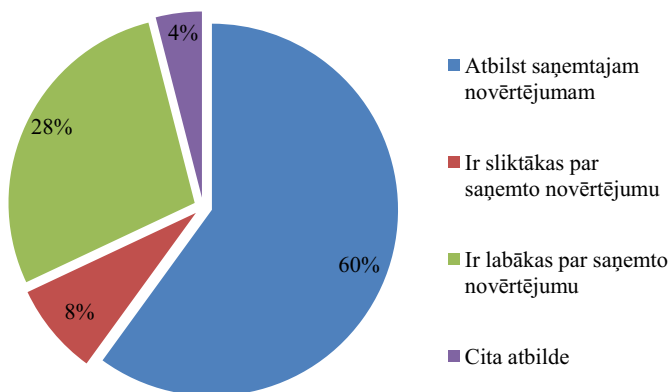
Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamie pamatizglītību ir ieguvuši: latviešu valodā – 84 %, mazākumtautību izglītības programmās (krievu valodā¹⁴ – 15 %, citā¹⁵ – 1 %). (Sk. 16. att.).

17. attēls. *Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo pamatizglītības valoda*

Daugavpils Tirdzniecības skolā izglītojamie pamatizglītību ir ieguvuši: latviešu valodā – 31 %, mazākumtautību izglītības programmās (krievu valodā) – 69 % (17. att.). Abās skolās respondenti norāda, ka pamatizglītība biežāk tiek iegūta latviešu valodā nekā notiek saziņa latviešu valodā. Tātad daļa vecāku novērtē latviešu valodas prasmju nepieciešamību.

Salīdzinot izglītojamo latviešu valodas prasmju pašnovērtējumu un skolotāju doto prasmju vērtējumu, skolotāju vērtējumam atbilst tikai 60 % respondentu atbilžu Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā: 28 % savas prasmes latviešu valodā vērtē augstāk par skolotāja vērtējumu, zemāk par skolotāja vērtējumu savas zināšanas vērtē 8 % respondentu (18. att.).

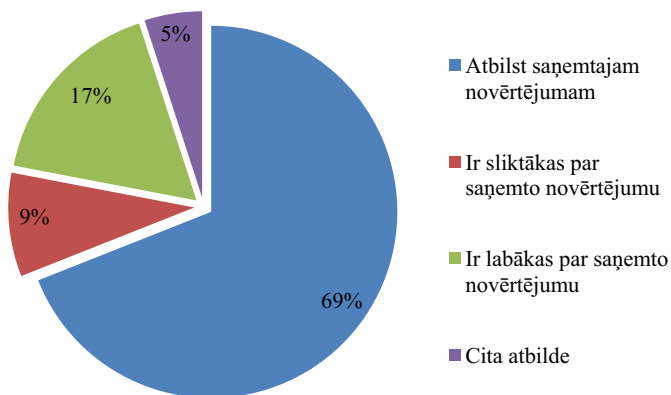

18. attēls. *Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo latviešu valodas prasmju pašnovērtējums*

¹⁴ Bilingvālās mazākumtautību izglītības programmas

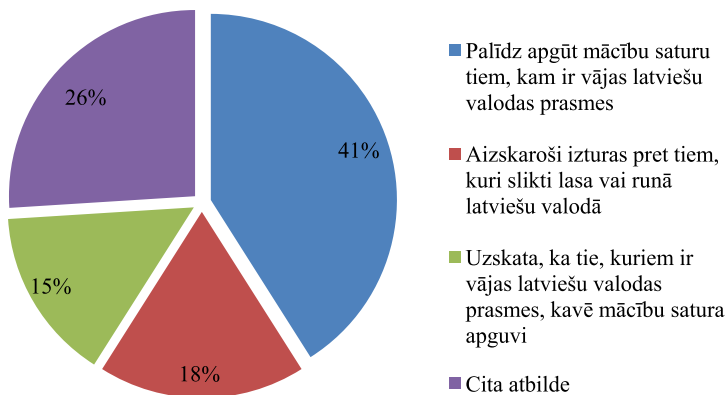
¹⁵ Bilingvālās mazākumtautību izglītības programmas

69 % Daugavpils Tirdzniecības skolas respondentu piekrīt skolotāja vērtējumam par latviešu valodas prasmēm, 17 % uzskata, ka viņu zināšanas ir novērtētas pārāk zemu, 9 % respondentu vērtē savas latviešu valodas prasmes zemāk par skolotāja vērtējumu. Daži (5 %) izglītojamie ir norādījuši, ka skolotāji viņiem ir netaisnīgi samazinājuši vērtējumu (19. att.).

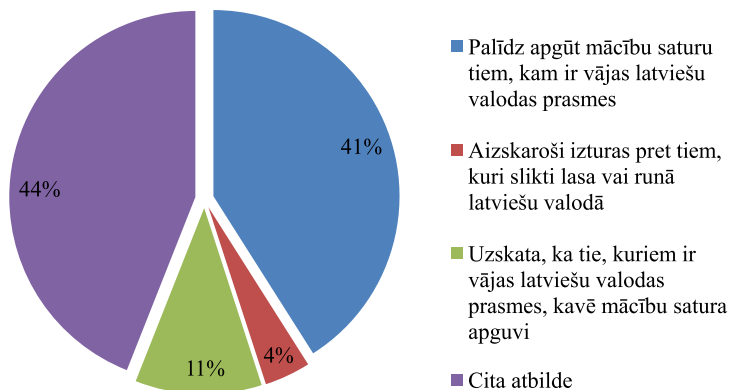

19. attēls. *Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo latviešu valodas prasmju pašnovērtējums*

Respondentu atbildes liecina, ka 41 % izglītojamo Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā palīdz saviem grupas biedriem apgūt mācības, ja viņi nav sapratuši skolotāja teikto latviski. 18 % Rīgas skolas izglītojamo ir novērojuši, ka grupas biedri aizskaroši izturas pret tiem, kas slikti zina latviešu valodu, bet 15 % uzskata, ka izglītojamie, kam ir vājas prasmes latviešu valodā, kavē mācību vielas apguvē citus. 26 % izglītojamo nav atbildējuši vai izvēlējušies atbildes variantu, kas norāda uz vienaldzīgu attieksmi pret kursa biedru vajadzībām (20. att.).

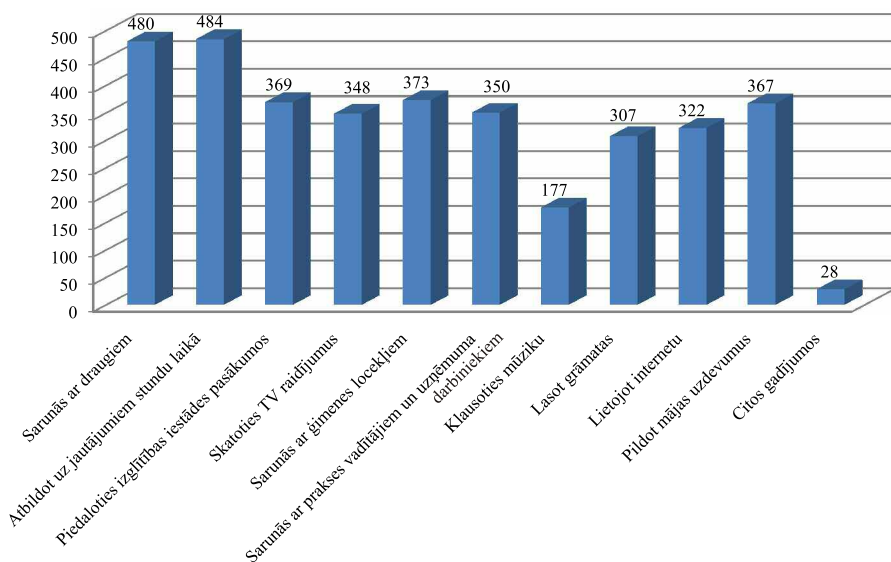

20. attēls. *Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo attieksme pret kursa biedriem ar vājām latviešu valodas prasmēm*

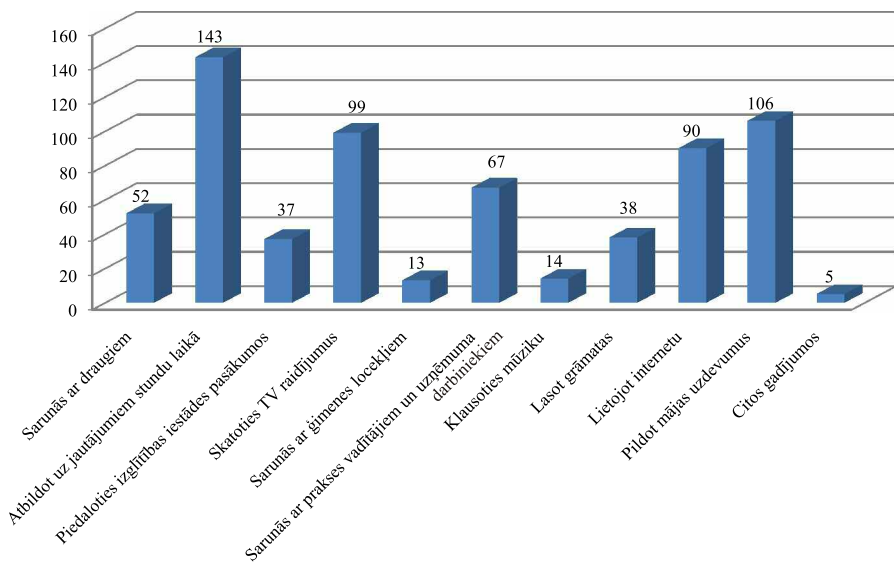

21. attēls. *Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo attieksme pret kursa biedriem ar vājām latviešu valodas prasmēm*

To, ka grupas biedri Daugavpilī (21. att.) cits citam palīdz apgūt latviešu valodu, ir norādījis 41 % aptaujāto. Grupas biedru aizskarošu izturēšanos pret tiem, kas slikti prot latviešu valodu, ir konstatējuši 4 % Daugavpils Tirdzniecības skolas respondentu, 11 % respondentu ir atzīmējuši, ka apgūt vajadzīgās zināšanas kavē tie, kas slikti prot latviešu valodu. Nav atbildējuši uz jautājumu vai norādījuši, ka viņi ir vienaldzīgi pret kursa biedru vajadzībām, 44 % respondentu.

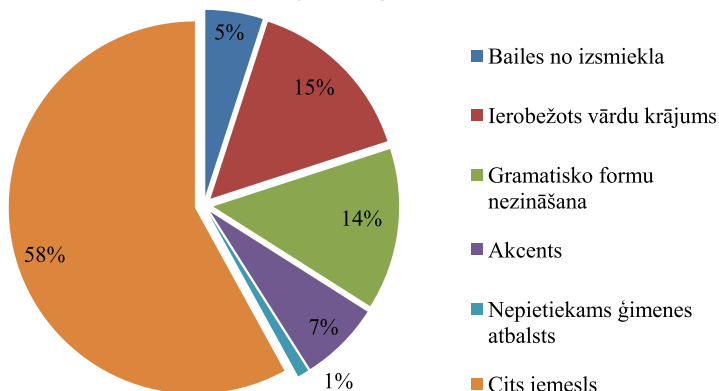
22. attēls. *Situācijas, kurās Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamie biežāk lieto latviešu valodu*

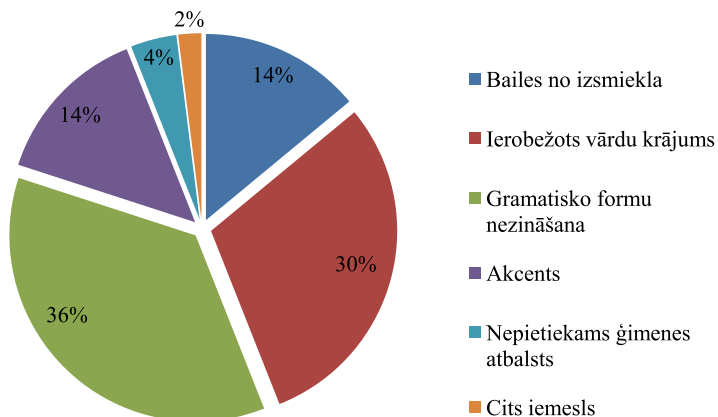
23. attēls. Situācijas, kurās Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamie biežāk lieto latviešu valodu

22. un 23. attēlā uzskatāmi var redzēt, kādās dzīves situācijās visbiežāk lieto latviešu valodu Rīgā (22. att.) un Daugavpilī (23. att.). Gan Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas, gan Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamie visbiežāk latviešu valodu lieto stundās, bet vismazāk klausās dziesmas latviešu valodā. Daugavpilī vēl mazāk lieto latviešu valodu, sarunājoties ģimenē.

Aptaujā tika noskaidrots, ka Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā izglītojamajiem kā galvenie traucējošie faktori valodas lietojumam saziņā tika minēti – bailes no izsmiekla 5%, ierobežots vārdu krājums 15%, gramatisko formu nezināšana 14%, akcents 7%, nav ģimenes atbalsta 1% (iespējams pat, ģimenē ir noliedzīga nostāja pret latviešu valodu), 58% nekas netraucē un viņi runā latviski, kaut gan skolā mācās 81% latviešu. Varbūt 36% izglītojamo ir ļoti paškritiski un apzinās savas nepietiekamās latviešu valodas prasmes (ierobežots vārdu krājums, akcents un gramatisko formu nezināšana), bet varbūt tam ir kāds cits iemesls. 33 izglītojamie ir norādījuši, ka komunikāciju latviski negatīvi ietekmē viņu ierobežotais vārdu krājums un gramatisko formu nezināšana vai akcents.

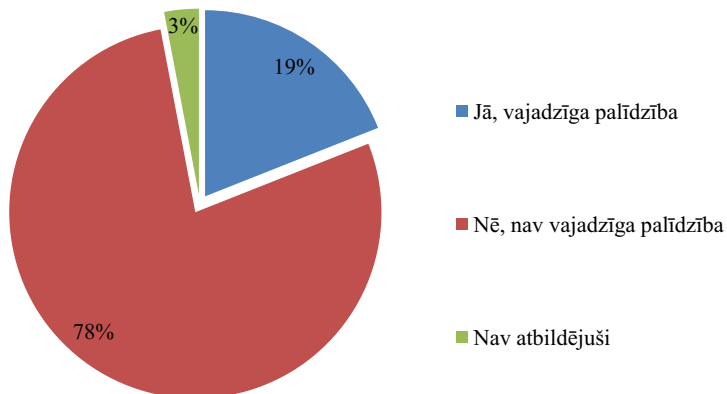

24. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo minētie iemesli nelietot latviešu valodu

25. attēls. *Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo minētie iemesli nelietot latviešu valodu*

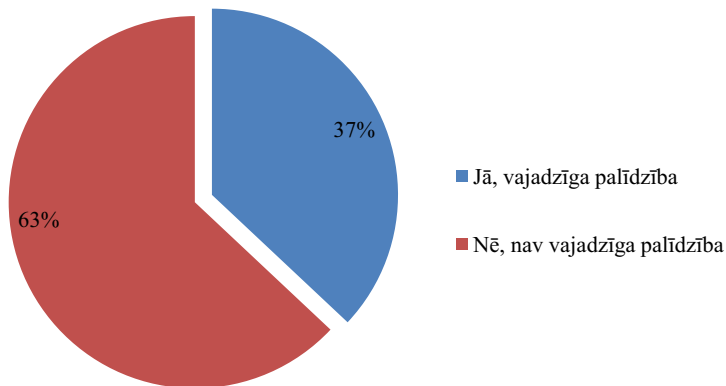
Aptaujā tika arī noskaidrots (25. att.), ka Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamajiem kā galvenie traucējošie faktori latviešu valodas lietojumam saziņā: bailes no izsmiekla – 14 % gadījumu, ierobežots vārdu krājums – 30 %, gramatisko formu nezināšana – 36 %, akcents – 14% (savukārt citi ar to lepojas un nemaz necenšas no tā atbrīvoties, uzsverot, ka pareizrūna viņus neinteresē, tas, protams, liecina arī par audzēkņu nēdaudz nihilistisko attieksmi pret latviešu valodas apguvi un sabiedrību kopumā, kas ar gadiem un pēc skolas pabeigšanas parasti ļoti ātri mainās pozitīvā virzienā), nav ģimenes atbalsta – 4 %, bet varbūt ģimenē ir noliedzoša nostāja pret latviešu valodu. Tikai 2 % Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo nekas netraucē un viņi runā latviski, bet skolā ir 16 % jauniešu, kam latviešu valoda ir norādīta kā dzimtā valoda.

26. attēls. *Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo attieksme pret palīdzību pilnveidot latviešu valodas prasmes*

Pret piedāvājumu palīdzēt pilnveidot latviešu valodas prasmes (26. att.) Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā 78 % izglītojamo izturas noraidoši, viņi ir pārliecināti par savām latviešu valodas prasmēm. 3 % uz šo jautājumu nav atbildējuši. Var secināt, ka jaunieši nenovērtē

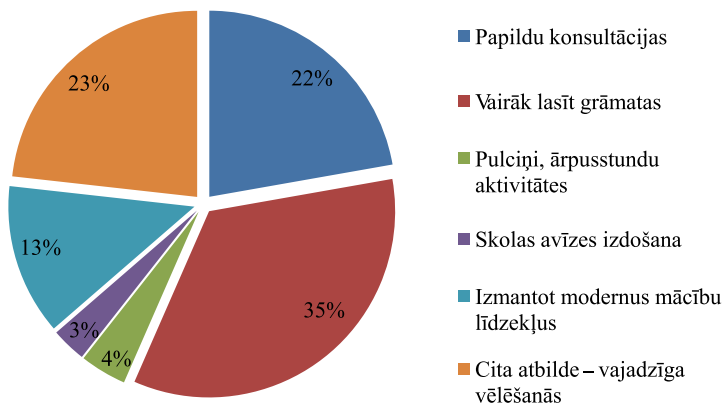
latviešu valodas kvalitātes vērtību, īpaši neizceļas ar vēlēšanos iemācīties pamatskolā neapgūto mācību vielu latviešu valodā un literatūrā (kā redzams 4. attēlā, latviešu valodas zināšanas un prasmes ar 4 un 5 novērtētas daudziem izglītojamajiem). Tikai 19 % izglītojamo atzīst, ka viņiem ir nepieciešama palīdzība latviešu valodas pilnveidē.

27. attēls. Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo attieksme pret palīdzību pilnveidot latviešu valodas prasmes

Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamie ir nedaudz drosmīgāki, un 37 % atzīst, ka viņiem ir vajadzīga palīdzība latviešu valodas pilnveidē, bet 63 % ir pārliecināti par savām latviešu valodas prasmēm un uzskata, ka nekāda palīdzība latviešu valodā viņiem nav vajadzīga (27. att.).

Jautājumā par to, kas būtu nepieciešams, lai uzlabotu latviešu valodas prasmes, gan Rīgas, gan Daugavpils izglītojamie ir gandrīz vienprātīgi: vairāk jālasa grāmatas (34 %), papildu konsultācijas kā līdzekli latviešu valodas prasmju paaugstināšanai ir izvēlējušies 23 % izglītojamo, bet 23 % atzīst, ka vajadzīga tikai vēlēšanās un gribasspēks, 13 % izglītojamo uzskata, ka moderni mācību līdzekļi varētu īpaši palīdzēt latviešu valodas apguvē (28. att.).

28. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas un Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo izvēlētie līdzekļi, lai uzlabotu latviešu valodas prasmes

Šobrīd ne vienmēr izglītojamajiem, kas iestājas profesionālās izglītības iestādēs, ir zināmas un skaidrotas valsts dokumentu normas, kas izstrādātas latviešu valodas lietojuma nodrošināšanai un attīstībai. Zems ir arī profesionālās izglītības prestižs sabiedrībā. Bet viens no svarīgākajiem nosacījumiem sekmīgai izglītības procesa norisei ir, lai audzēknis izjustu mācības kā sev nozīmīgu, nevis kāda diktētu prasību. Lai tas notiktu, jāpalīdz skolēniem noticēt saviem spēkiem, dodot iespēju atrast sev piemērotu mācīšanās ceļu, jāļauj pašiem definēt sasniedzamos mērķus.

Galvenie secinājumi:

- vājas latviešu valodas prasmes izglītojamajiem,
- kvalitatīvas latviešu valodas vides nepietiekamība,
- krievu valodas lietotāju pašpietiekamība,
- motivācijas trūkums, lai lietu latviešu valodu un pilnveidotu valodas prasmes.

Pedagoga loma latviešu valodas vides radīšanā un attīstībā

Latviešu valodai kā valsts valodai profesionālajā izglītībā ir stratēģiska nozīme. Valoda, kā apgalvo pētnieces M. Gavriļina un A. Vulāne, būdama pasaules izzīņas, domāšanas, tās attīstīšanas līdzeklis, emociju, pārdzīvojumu izteicēja, mācību procesā veic divējādas funkcijas – tā ir gan mācību priekšmets, gan arī citu mācību priekšmetu apguves līdzeklis:

- ✓ „Valoda ir pamats tam, lai risinātos starpkultūru dialogs, kurā veidojas cieņa un respekts pret citādību, bet citādā atzīšana, kā zināms, ir mierīgas līdzaspastāvēšanas priekšnoteikums.
- ✓ Valodas prasmes līmenis lielā mērā nosaka cilvēka socializāciju, viņa kultūras un intelektuālos rādītājus, tieksmi pašizglītoties, attīstīt savu garu un dvēseli, izkopt savu vērtību sistēmu.
- ✓ Izkopta, pareiza, bagāta valoda, attīstītas runas iemaņas, prasme precīzi, skaidri izteikt savas domas un ātri, pareizi uztvert sarunu partnera viedokli ir būtisks nosacījums, lai indivīds kļūtu par pilnvērtīgu, konkurētspējīgu sabiedrības locekli.”¹⁶

Pedagogi rada izglītojamajiem iespēju pilnveidot un pilnvērtīgi attīstīt valodas prasmes un savas kompetences, to skaitā arī lasīt un rakstīt prasmes, kuras personības izaugsmē ir ļoti svarīgas un kuras kā pirmās tiek izceltas pamatkompetenču grupā. Lasīt un rakstīt prasmes ir spēja saprast un lietot drukāto informāciju ikdienā, mājās, darbā un sabiedrībā, sasniedzot savus mērķus un attīstot savas zināšanas.¹⁷

Profesionālās izglītības iestāžu pedagogiem ir būtiska loma valodas vides radīšanā, attīstīšanā un pilnveidošanā, kā arī pozitīvas attieksmes veidošanā pret latviešu valodas lietojumu. Tāpēc pētījuma veicēji izstrādāja arī pedagogu aptaujas lapas un veica 80 pedagogu aptauju (46 pedagogi strādā Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā un 34 – Daugavpils Tirdzniecības skolā).

Kā tika minēts iepriekš, savā darbā profesionālo izglītības iestāžu pedagogi saskaras ar to, ka izglītojamajiem, kuri uzsāk mācības profesionālajās izglītības iestādēs, jau sākotnēji ir diezgan zemas valodas prasmes. Aptaujas dati (sk.1. att.) rāda, ka Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā 53 % izglītojamajiem latviešu valodas gada atzīme, 9. klasi beidzot, ir 4 balles, no tiem 15 % izglītojamo ir skolu, kas īsteno mazākumtautību programmas, beidzēji.

¹⁶ Gavriļina, M., Vulāne, A. *Valodā veldzējas tautas dvēsele*. Rīga: Mācību grāmata, 2008.

¹⁷ Andersone, R. *Izglītības un mācību priekšmetu programmas*. Rīga: RaKa, 2007.

Aptaujājot pedagogus, ir konstatēts, ka daudziem izglītojamajiem, kuri mācījušies mazākumtautību izglītības iestādēs, speciālās izglītības iestādēs vai izglītojas mājniecībā, trūkst pamatzināšanu latviešu valodā – viņi nespēj pierakstīt skolotāja stāstīto vai diktēto, nesaprot veicamos uzdevumus, mācību vielu apgūst lēnāk. Īpaši sarežģīti viņiem ir saprast profesionālos mācību priekšmetus, jo tajos ir daudz jauna teorētiskā materiāla (piemēram, ēdienu gatavošanas tehnoloģija, prečzinības u. c.) un nepietiekamās valodas prasmes liedz izglītojamajiem saprast profesionālo terminoloģiju un atbilstoši lietot latviešu valodu.

Aptaujas rezultāti rāda, ka latviešu valodā ir grūtības arī dzimtās valodas skolu beidzējiem, jo viņiem ir jānācās kopā ar izglītojamajiem, kuri absolvējuši mazākumtautību izglītības programmas, speciālās izglītības iestādes un kuriem ir tikai pamatiemaņas latviešu valodā. 6 % no 1. kursa izglītojamajiem ir beiguši speciālās izglītības programmas un 54 % izglītojamo no latviešu mācībvalodas skolām ir saņēmuši vērtējumu tikai 3 un 4 balles, līdz ar to viņiem ir vājas zināšanas un prasmes latviešu valodas sintakses, morfoloģijas, ortogrāfijas, leksikoloģijas u. c. jautājumos.

Latviešu valodas kvalitatīva lietojuma trūkuma dēļ, apgrūtināta ir arī pārējo mācību priekšmetu apguve. M. Gavriļina un A. Vulāne norāda, „...dzimtās valodas prasmes līmenis lielā mērā nosaka cilvēka socializāciju, viņa kultūras un intelektuālos rādītājus”.¹⁸

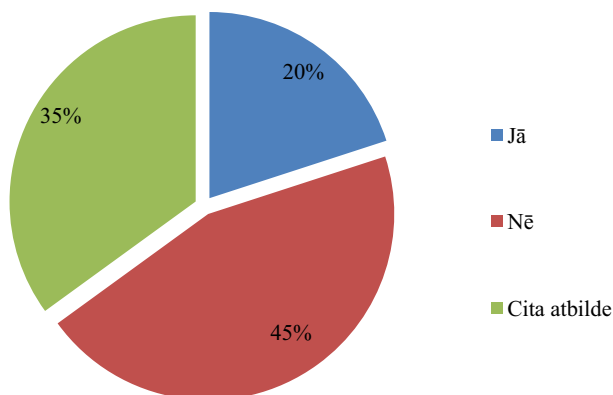
Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas un Daugavpils Tirdzniecības skolas pedagogi par aktuālu problēmu uzskata strauji pieaugošo izglītojamo skaitu, kuri pamatzglītību ieguvuši mazākumtautību izglītības programmās un viņu zemās latviešu valodas lietojuma prasmes:

- ✓ mācību satura apguve notiek lēnāk, jo daļai mazākumtautību izglītojamo ir zemas latviešu valodas prasmes, viņi pieraksta lēnāk, lūdz papildu paskaidrojumus, cenšas noskaidrot nesaprotamo vārdu nozīmes, tādējādi palēninot stundas gaitu (34., 35. att.);
- ✓ izglītojamo atšķirīgās latviešu valodas prasmes paaugstina emocionālo spriedzi grupā, jo bieži vien tie, kuri visu sapratuši un izdarījuši, nav apmierināti, ka jāpagaida, kamēr skolotājs palīdzēs pārējiem;
- ✓ pedagogiem papildus jāizstrādā mācību līdzekļi, jāpapildina esošie metodiskie materiāli, jo speciālā metodika nav izstrādāta;
- ✓ profesionālo izglītības iestāžu pedagogi nav apmācīti darbam bilingvālās grupās, kā arī viņu rīcībā nav bilingvālās izglītības mācību metodikas.

Daugavpils Tirdzniecības skolas pedagogiem ļoti aktuāla problēma ir procentuāli lielais izglītojamo skaits, kuriem dzimtā valoda nav latviešu valoda. Pedagogi, atbildot uz jautājumu „Kādās situācijās mācību stundu laikā Jūs lietojat krievu valodu”, norāda – „Kad izglītojamie nesaprot manis teikto”, „Lai saprastu visi, arī krievu tautības izglītojamie”, „Grupā ir tikai viena latvietē, tāpēc mēs lietojam krievu valodu”. Atbildot uz šo jautājumu, tikai 4 no 20 aptaujātajiem Daugavpils Tirdzniecības skolas pedagogiem atzinuši, ka viņi krievu valodu stundās lieto reti. Lai gan daļai pedagogu un izglītojamo dzimtā valoda ir krievu valoda – mācību stundas tomēr notiek bilingvāli vai latviski. Daugavpils Tirdzniecības skolas pedagogi norādījuši, ka tikai 20 % stundu notiek latviešu valodā, bet 45 % stundu – krievu valodā un 35 % mācību notiek bilingvāli (29. att.).

Uz jautājumu „Vai mācību stundu laikā Jūs varat lietot tikai latviešu valodu?” Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā visi skolotāji atbildēja – jā, daži gan piebilda, ka tādā gadījumā vajag divas vai trīs reizes vairāk stundu. Brīvās atbildes rāda, ka skolotāji mācību stundās strādā bilingvāli, jo tulko, izskaidro nesaprotamos vārdus un jēdzienus mazākumtautību izglītojamajiem.

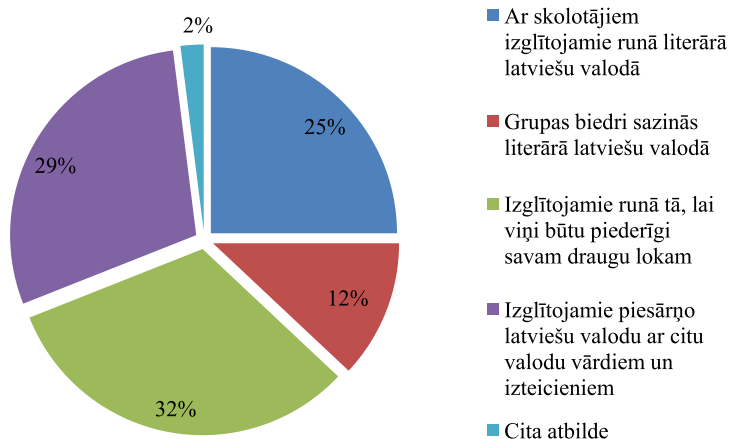
¹⁸ Gavriļina, M., Vulāne, A. *Valodā veldzējas tautas dvēsele*. Rīga: Mācību grāmata, 2008.

29. attēls. *Daugavpils Tirdzniecības skolas skolotāju latviešu valodas kvantitatīvais lietojums*

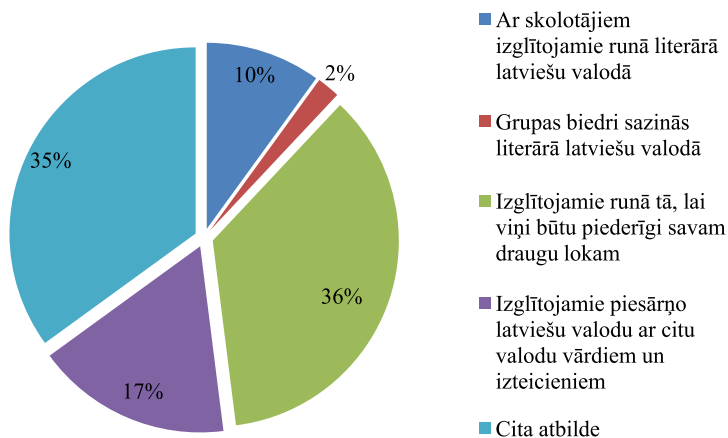
Iepriekš minēto apstiprina arī aptaujāto izglītojamo (30. att.) secinājumi, ka latviešu valodas prasmju līmenis ir ļoti būtisks rādītājs mācību satura apguvei stundu laikā un te ir svarīga loma tam, kā pedagogi lieto latviešu valodu. Tāpat pedagogiem jāseko līdzi izglītojamo „jaunvārdiņiem” un „modes izteicieniem”, jo, dzirdot literāru valodu, izglītojamie tomēr pastarpināti pilnveido latviešu valodas prasmes.

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamie, novērtējot saziņas valodu skolā, apgalvo, ka 25 % izglītojamo ar pedagogiem runā literārajā valodā un vēl 12 % izglītojamo arī ar grupas biedriem sazinās latviešu literārajā valodā: tātad 37 % izglītojamo lieto literāro valodu, bet 32 % runā tā, lai būtu piederīgi savam draugu lokam. 29 % atzīst, ka izglītojamie piesārņo latviešu valodu ar citu valodu vārdiem un izteicieniem, 2 % nav atbildējuši, bet 5 izglītojamie norādījuši, ka grupas biedri izsakās ļoti rupji.

30. attēls. *Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo sniegtais latviešu valodas kvalitātes skolā raksturojums*

Atšķirīga situācija ir novērojama Daugavpils Tirdzniecības skolā (31. att.). Aptaujas rezultāti rāda, ka tikai 10 % izglītojamo ar skolotājiem sazinās latviešu literārajā valodā, 2 % ar grupas biedriem sazinās literārā valodā, 36 % runā tā, lai būtu piederīgi savam draugu lokam, 17 % izglītojamo uzskata, ka latviešu valoda tiek piesārņota ar citu valodu vārdiem un izteicieniem, bet 35 % nav atbildējuši vai norādījuši „vienalga, kā viņi runā”, šādā veidā paužot savu vienaldzīgo attieksmi pret latviešu valodas kvalitāti un latviešu valodas lietojumu.

31. attēls. *Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamo sniegtais latviešu valodas kvalitātes skolā raksturojums*

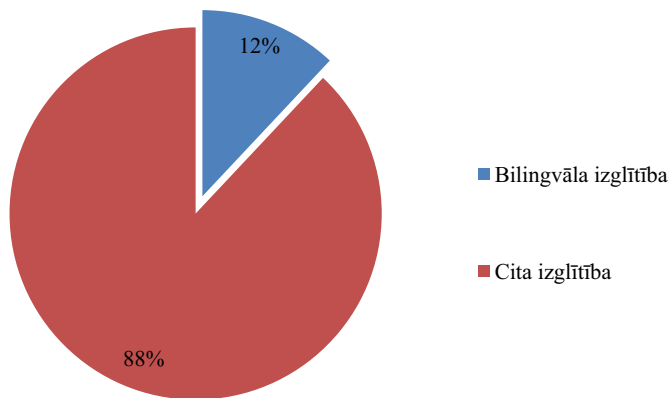
Profesionālās izglītības iestādēs pedagogi saskaras ar izglītojamo latviešu valodas lietojuma un mācīšanas problēmām, kā arī ar izglītojamo vienaldzīgo attieksmi pret latviešu valodas lietojumu. Izglītojamie ir nepietiekami sagatavoti un motivēti attīstīt latviešu valodas prasmes. Aptaujas laikā iegūtā informācija liecina, ka pedagogiem trūkst metodisko materiālu, mācību grāmatu latviešu valodā, kas sagādā grūtības gan izglītojamajiem, gan pedagogiem. Protams, var izmantot interneta resursus, bet ļoti lielai daļai audzēkņu tie nav pieejami. Daudzi pedagogi norāda, ka **svaīgākie metodiskie materiāli būtu vajadzīgi gan latviešu, gan krievu, gan angļu valodā**. Viņi uzsver, ka ļoti daudz laika aizņem gatavošanās mācību stundām, jo specifiskie termini un profesionālismi ir jāzina vairākās valodās, lai veiksmīgi vadītu stundas.

Pedagogiem trūkst aktuālo terminu un profesionālismu vārdnīcu. Pašlaik Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā iekšējās lietošanas vajadzībām pedagogi ir izveidojuši terminu vārdnīcu latviešu-krievu-angļu-vācu-franču valodā viesmīlības specialitātē. Arī Daugavpils tirdzniecības skolā ir sava iekšējās lietošanas vārdnīca. Plašas un pilnvērtīgas vārdnīcas nav.

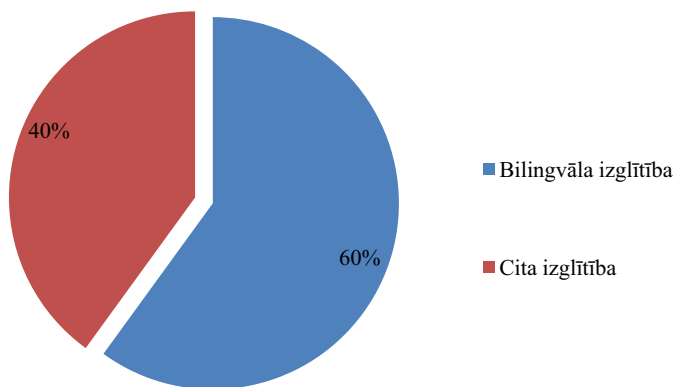
Daļa skolotāju norādījusi, ka **problēmas sagādā arī profesionālo priekšmetu mācību grāmatu valoda**. Teksti bieži vien ir pārblīvēti ar sarežģītiem vārdiem, terminiem, grūti saprotamām gramatiskām konstrukcijām, gariem, saliktiem teikumiem. Pedagogi atzīst, ka, izglītojamajiem, kuri sāk mācības profesionālās izglītības iestādēs, jau sākotnēji ir diezgan zemas valodas prasmes, tāpēc viņiem ir grūtības saprast apgūstamās profesijas mācību grāmatu sarežģīto valodu. Pedagogu vēlme būtu atvieglot mācību grāmatu valodu – iekļaujot tajās maksimālu informāciju ar minimālu valodas izteiksmes līdzekļu lietojumu.

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas pedagoģisko kolektīvu veido skolotāji, kuri darbam skolā veltījuši 20 un vairāk gadu. Tas nozīmē, ka skolotāji ir pieredzes bagāti. No visiem aptaujātajiem pedagogiem Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā latviešu valodu māca trīs, bet Daugavpils Tirdzniecības skolā – viens pedagogs. Vispārizglītojošos mācību priekšmetus māca 19 pedagogi, pārējie 60 aptaujātie ir profesionālo mācību priekšmetu skolotāji.

Apzinot pedagogu iegūto izglītību gan augstskolās, gan kvalifikācijas celšanas kursos, redzams, ka Rīgā profesionālās pilnveides un studiju procesā augstskolās tikai 12 % pedagogu ir iepazinušies ar bilingvālās izglītības jautājumiem (32. att.). Daugavpilī šādu izglītību ir ieguvuši 60 % skolotāju (33. att.). Tomēr aptaujā, atbildot uz jautājumu „Ar kādām grūtībām Jūs saskaraties, mācot savu mācību priekšmetu”, tikai 3 % Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā un neviens respondents Daugavpils Tirdzniecības vidusskolā nav atzīmējis atbildi „nepietiekami pārzinu bilingvālo mācību metodiku”. Tas ļauj secināt, ka pedagogi oficiālās izglītības trūkumu neuzskata par apgrūtinājumu. Strādājot bilingvālās grupās, viņi izmanto empīriskās pieredzes rezultātā uzkrātās zināšanas un prasmes.

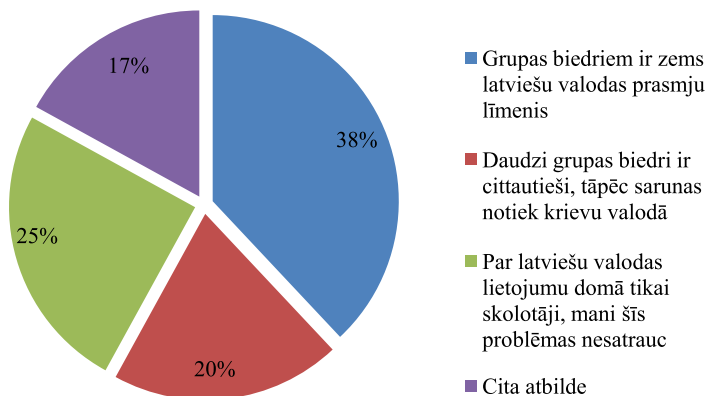
32. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas skolotāju izglītība bilingvālo mācību metodikā

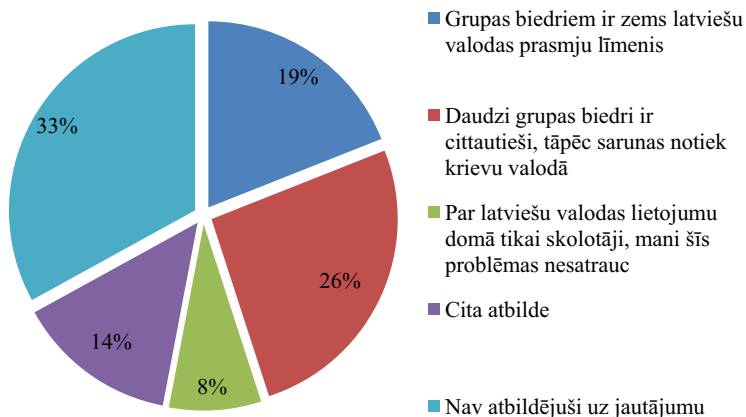
33. attēls. Daugavpils Tirdzniecības skolas skolotāju izglītība bilingvālo mācību metodikā

Valodas vide mājās un draugu lokā bieži vien atšķiras no latviešu valodas kvalitātes mācību stundu laikā. Par latviešu valodas kvalitāti mācību stundu laikā ir satraukušies kā pedagogi, tā izglītojamie.

Jautājumā par latviešu valodas vidi mācību stundu laikā gandrīz puse izglītojamo atzīmē vairākas atbildes, tādā veidā norādot, ka kvalitatīvas latviešu valodas prasmes var iegūt tikai pilnvērtīgā lingvistiskā vidē. 38 % Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo novērtē (34. att.), ka kursa biedriem ir vājas latviešu valodas prasmes, 20 % respondentu norāda, ka bieži krievu valoda tiek izmantošana tāpēc, ka daudzi kursa biedri ir cittautieši, bet ceturtdaļa Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo atzīst, ka par latviešu valodas lietojumu domā tikai skolotāji.

34. attēls. Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo konstatētās latviešu valodas lietojuma kvalitātes problēmas

35. attēls. Daugavpils Tirdzniecības vidusskolas izglītojamo konstatētās latviešu valodas lietojuma kvalitātes problēmas

Savukārt Daugavpils Tirdzniecības vidusskolā 19 % respondentu norāda uz grupas biedru zemajām latviešu valodas lietošanas prasmēm (35. att.), 26 % atzīst, ka daudzi grupas biedri ir cittautieši, tāpēc sarunas notiek krievu valodā; par latviešu valodas lietojumu domā tikai pedagogi – norāda 8 %; nesaskata (vai negrib saskatīt) latviešu valodas lietojuma problēmas – 14%; bet 33 % respondenti nav atbildējuši uz šo jautājumu.

Atbildot uz jautājumu „Kā Jūs sava mācību priekšmeta stundās sekmējat latviešu valodas prasmju pilnveidi?”, pedagogi ierosina:

- ✓ *Konsekventi prasīt no audzēkņiem atbildes valsts valodā.*
- ✓ *Palielināt stundu skaitu latviešu valodā un literatūrā ar audzēkņiem interesējošām praktiskajām nodarbībām, nevis patstāvīgiem darbiem.*
- ✓ *Organizēt dažādus pasākumus par nacionālajiem svētkiem, kuros jāstāsta par savu kultūru, tradīcijām (mazākumtautību – par savām), audzēkņos jārada interese par Latviju, tās cilvēkiem, tas radīs vēlmi apgūt valodu. Liela nozīme audzināšanas darbam, latviešu valodas stundās vien to nepanākt.*
- ✓ *Jādomā arī par tiem audzēkņiem, kuru dzimtā valoda ir latviešu, jo bieži vien, tulkojot un skaidrojot, jūtu, ka cieš tie, kuri ir jau sapratuši, taču nevar strādāt uz priekšu. Kā nodrošināt visiem vienmērīgu darbu?*
- ✓ *Mans ieteikums ir, ka nevienu ar varu nevar piespiest iemācīties valodu, ja pašam nav intereses. Skola šajā jomā nevar neko piespiestu kārtā izdarīt, jābūt vecāku, ģimenes, sabiedrības atbalstam.*
- ✓ *Būtu labi, ja metodiskie materiāli būtu pieejami paralēli abās valodās.*
- ✓ *Manuprāt, jābūt centralizēti izstrādātiem pārbaudes darbiem latviešu valodā ikvienā mācību priekšmetā un paralēli, vērtējot zināšanas mācību priekšmetā, būtu obligāti jāvērtē valodas lietojums.*

Izvērtējot pedagogu aptaujas laikā iegūto informāciju un atbildes uz jautājumiem, var secināt, ka vairākums problēmu pedagogi saskata metodiskajā un kultūrizglītojošā darbā, kā arī bilingvālās izglītības modeļu ieviešanā profesionālajā izglītībā. Saistot priekšmeta satura apguvi, gan valodas apguvi un lietojumu un izmantojot piemērotas mācību metodes, tiktu atrisinātas daudzas problēmas.

Būtiska loma ir arī pedagogu tālākizglītībai, bet diemžēl tā nav veikta normatīvo aktu noteiktajā kārtībā. Kaut profesionālās izglītības pedagogi un arodskolotāji paaugstina savas kompetences profesionālās pilnveidesursos un mācību programmās, taču, apzinot Rīgas profesionālo pedagogu tālākizglītības sertifikātus, atklājas, ka profesionālās pilnveides kursu programmās tikpat kā netiek skarti latviešu valodas jautājumi. Piemēram, 38 pedagogi pavisam kopā apmeklējuši 244 dažādus tālākizglītības kursus, no visiem pedagogiem tikai sešiem pie apgūstamajām kompetencēm norādīta arī zināšanu un prasmju paaugstināšana praktiskās latviešu valodas jautājumos. Arī augstskolu programmas, kas nav latviešu valodas studijas, nevar lepoties ar piedāvājumu latviešu valodas prasmju pilnveidē.

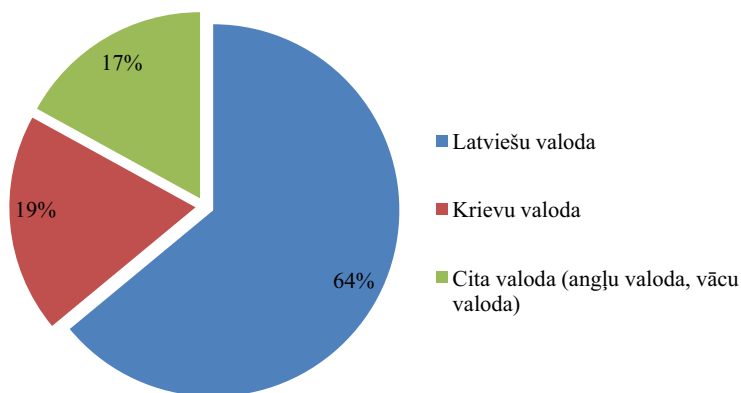
Galvenie secinājumi:

- izglītojamo spēja saprast un lietot latviešu valodu ir svarīgs priekšnosacījums profesionālās izglītības iegūšanā;
- profesionālo un vispārizglītojošo priekšmetu mācību satura apguvi sekmētu pārdomātas mācību grāmatu valodas izvēle, tai vajadzētu būt skaidrai, vienkāršai un saprotamai;
- nepieciešama skolotāju bilingvālo kompetenču pilnveide;
- latviešu valodas lietojuma kvalitāti profesionālās izglītības iestādēs uzlabotu skolotāju ieinteresētība līdztekus mācību priekšmeta satura apguvei vērtēt arī latviešu valodas prasmes.

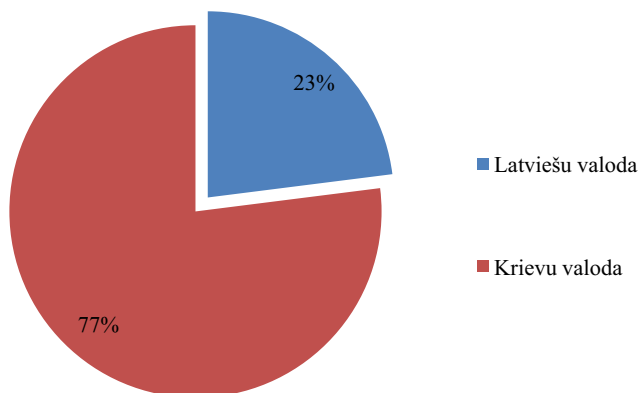
Latviešu valodas lietojuma problēmas darba vidē – izglītojamo prakses vietās

Lai izpēģinātu latviešu valodas lietojuma problēmas un attieksmi pret latviešu valodas lietojumu prakses laikā, tika veikta prakses vadītāju aptauja. Aptaujas lapā prakses vadītājiem (3. pielikums) tika ietverti 11 jautājumi, to aizpildīja 89 respondenti, no kuriem 66 % prakses vadītāju bija no Rīgas un Rīgas novada un 34 % no Daugavpils. Aptaujāto prakses vadītāju uzņēmumu darbības sfēras ir dažādas: Rīgā un Rīgas novadā – viesnīcu servisa, viesnīcu un ēdināšanas, sabiedriskās ēdināšanas, maizes un maizes izstrādājumu ražošanas, mazumtirdzniecības un apkalpošanas joma; Daugavpilī – viesnīcu servisa un ēdināšanas, ēdināšanas pakalpojumu, restorānu, viesnīcu servisa, sabiedriskās ēdināšanas, kafējnicu un mazumtirdzniecības joma.

Prakses vadītāja pienākumus un jauno speciālistu mācīšanu dažādās iestādēs speciālisti ir veikuši no 2 gadiem (34 %) līdz 43 gadiem (66 %).

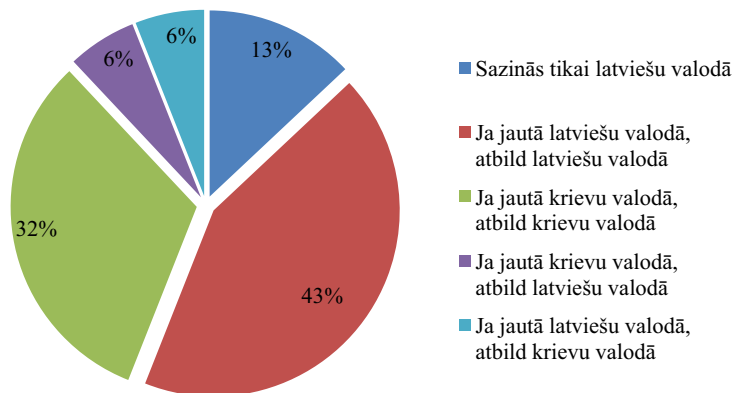
36. attēls. Galvenā saziņas valoda Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas izglītojamo mācību prakses uzņēmumos Rīgā un Rīgas novadā

37. attēls. Galvenā saziņas valoda Daugavpils uzņēmumos, kuros Daugavpils Tirdzniecības skolas izglītojamie strādā mācību prakses laikā

36. un 37. attēlā uzskatāmi var redzēt, kāda galvenā saziņas valoda ir uzņēmumos. Rīgā un Rīgas novadā 64 % respondentu atbild, ka latviešu valoda, 19 % – krievu valoda, bet 17 % respondentu norādījuši citu valodu – gan angļu, gan vācu. Daugavpilī situācija ir citādāka, jo tikai 23 % atbilžu kā saziņas valoda norādīta latviešu, bet 77 % gadījumu tā ir krievu valoda, kas izriet arī (kā iepriekš minēts) no Daugavpils un Daugavpils rajona iedzīvotāju neviendabīgās lingvistiskās situācijas.

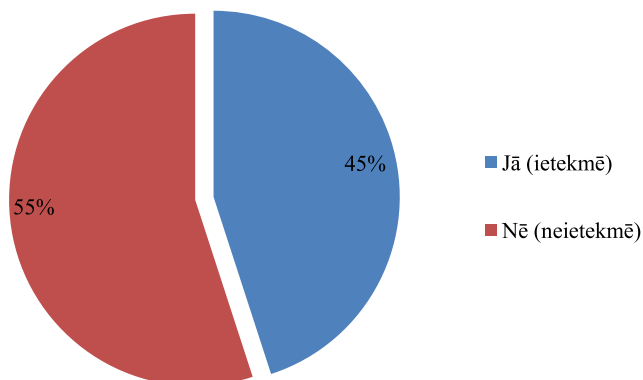
Latviešu valodas problēmas profesionālajā izglītībā saistībā ar izglītojamo turpmāko darba vidi Rīgā un Daugavpilī ir vienādas, tāpēc tālāk attēli rāda kopainu.

38. attēls. Prakses vadītāju komunikācijā ar audzēkņiem lietotā saziņas valoda

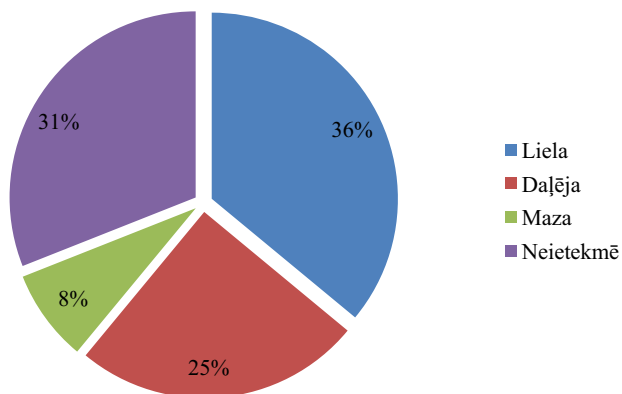
No prakses vadītāju atbildēm var secināt, ka 13 % prakses vadītāju ar izglītojamajiem sazinās tikai latviešu valodā (38. att.), 43 % prakses vadītāju uz jautājumiem latviešu valodā atbild latviešu valodā, 6 % prakses vadītāju uz jautājumiem krievu valodā atbild latviešu valodā. Tātad 62 % izglītojamo prakses laikā papildina arī savas latviešu valodas lietojuma prasmes.

32 % prakses vadītāju uz jautājumu krievu valodā atbild krievu valodā, piebilstot, ka atbild krievu valodā tikai tad, ja redzot, ka praktikantam ir grūti izteikties latviešu valodā, bet 6 % prakses vadītāju uz izglītojamā jautājumu latviešu valodā atbild krievu valodā. Aptaujas dati rāda diezgan pozitīvu ainu, bet, esot uzņēmumos, ir novērota cita situācija: prakses vadītājs, kurš atbildējis, ka ar visiem praktikantiem runā latviski, izglītojamo uzrunā krieviski, norādot, ka profesionālās izglītības pedagoģe ir ieradusies pārbaudīt praktikanta darbu.

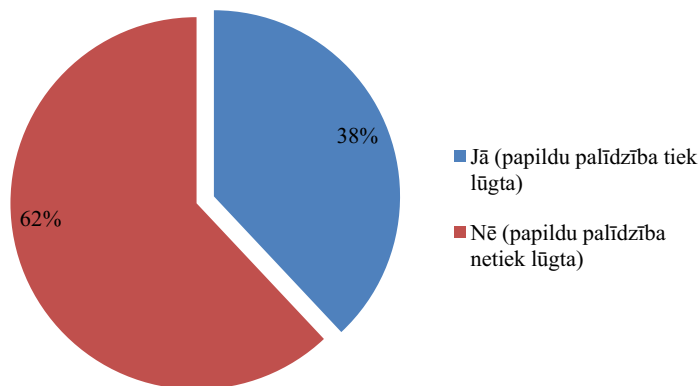
39. attēls. *Saziņas valodas ietekme uz komunikācijas un mācību procesu prakses vietās*

No rezultātiem 39. attēlā var spriest, ka 55 % respondentu saziņas valoda savstarpējās attiecības neietekmē, pamatojot savu atbildi ar komentāriem, ka galvenais ir darba ražīgums un valodai nav nozīmes, ka ēdienu gatavošanas specifika nav tiešā veidā saistīta ar latviešu valodas prasmi. Nozarēs, kas saistītas ar cilvēku apkalpošanu, valodas neprasme traucē 45 %. Ja uzņēmuma īpašnieks vai vadītājs ir mazākumtautības pārstāvis, veidojas situācija, ka latviešu valodas lietojumam netiek pievērsta uzmanība arī izglītojamo prakses vietās. Gadās, ka aptaujas lapās respondents piebilst – visiem uzņēmuma darbiniekiem dzimtā valoda bijusi krievu valoda.

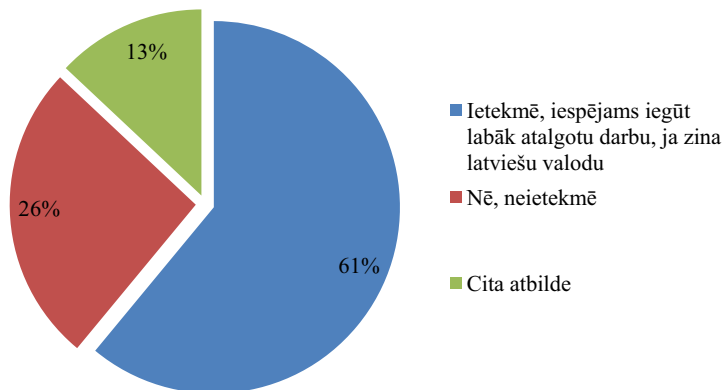
40. attēls. *Latviešu valodas prasmes ietekme uz darba kvalitāti*

36 % respondentu (40. att.) uzņēmumos norāda, ka ir ļoti svarīgas izglītojamā latviešu valodas prasmes, lai izglītojamais spētu kvalitatīvi strādāt (parasti tie ir ar cilvēku apkalpošanu saistīti uzņēmumi un mazumtirdzniecības speciālisti), tomēr 25 % respondentu valodas prasmes nešķiet tik svarīgas. 8 % respondentu uzskata, ka latviešu valodas prasmes maz ietekmē izglītojamā spēju kvalitatīvi strādāt, bet 31 % prakšu vadītāju atzinuši – valodas prasme neatstāj ietekmi uz darba kvalitāti.

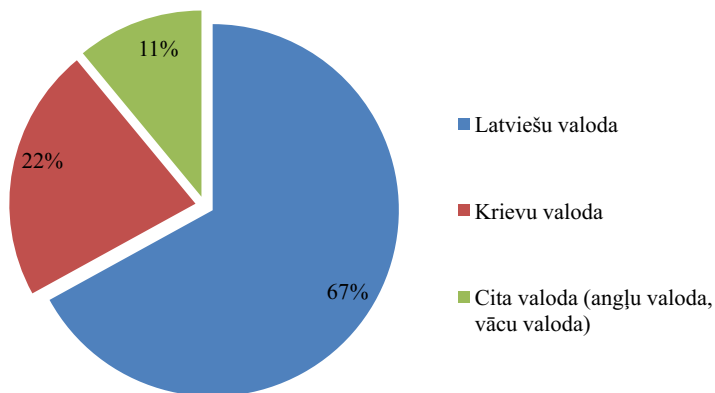
41. attēls. *Izglītojamo attieksme pret papildu palīdzības saņemšanu profesijas apguvei latviešu valodā prakses vietās*

Kā redzams 41. attēlā, gan Rīgā, gan Daugavpilī uz jautājumu „Vai izglītojamie ar vājām latviešu valodas prasmēm lūdz papildu palīdzību profesijas apguvei latviešu valodā?” tikai 38 % respondentu atbild ar „jā”, piebilstot, ja ir grūtības ar latviešu valodas prasmi, izglītojamais nevar izprast veicamos pienākumus, kā arī nevar apkalpot klientus. 62 % respondentu atbild noliedzoši – viņu darbs nav saistīts ar klientiem ārpus uzņēmuma.

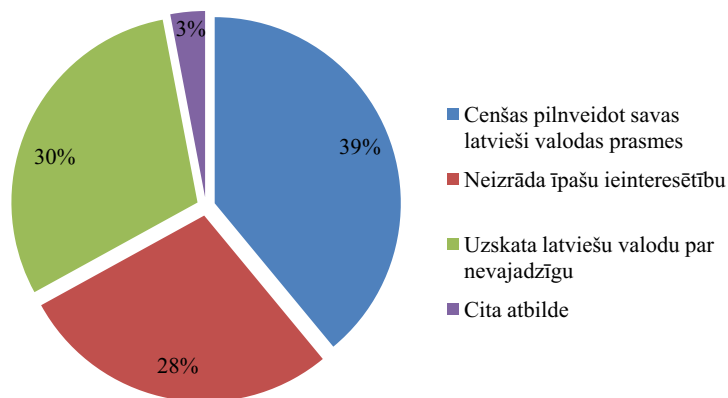
42. attēls. *Latviešu valodas prasmju ietekme uz izglītojamo konkurētspēju darba tirgū*

Uz jautājumu „Vai, Jūsaprāt, latviešu valodas prasmiu līmenis ietekmē izglītojamo konkurētspēju Latvijas darba tirgū?” 61 % prakses vadītāju sniedz apstiprinošas atbildes, jo, zinot valsts valodu, ir iespējams iegūt labāk atalgotu darbu, un tas ir ļoti svarīgi. Atbildes gan papildinātas ar piebildi, ka ne visiem jauniešiem ir labas latviešu valodas prasmes un viena daļa ir tāda, kas nemaz nevēlas tās iegūt. 26 % prakses vadītāju uzskata, ka latviešu valodas prasmes neietekmē izglītojamo konkurētspēju darba tirgū, bet 13 % respondentu izvēlējas citu atbildi, turklāt daži piebilda, ka jāzina abas valodas – gan latviešu, gan krievu.

43. attēls. *Izglītojamo valodas izvēle savstarpējā saziņā prakses vietās*

Rīgā un Daugavpilī prakses vadītāji novērojuši (43. att.), ka 55 % izglītojamo savstarpējā komunikācija prakses laikā notikusi latviešu valodā, 43 % respondentu atbild, ka krievu valodā, bet 2 % atbild – citā valodā (vācu valodā).

44. attēls. *Izglītojamo attieksme pret latviešu valodas prasmiu uzlabošanu mācību prakses laikā*

39 % prakses vadītāju Rīgā un Daugavpilī (44. att.) ir novērojuši, ka izglītojamie cenšas pilnveidot savas latviešu valodas prasmes, 28 % respondentu uzskata, ka izglītojamie neizrāda īpašu ieinteresētību, bet 30 % atzīst latviešu valodu par nevajadzīgu, jo viņi uzskata, ka izglītojamie gan jau skolu kaut kā pabeigs un pēc skolas beigšanas dosies strādāt uz ārzemēm, kur latviešu valodas prasmes nav vajadzīgas. 3 % respondentu ir novērojuši izglītojamo vienaldzīgo attieksmi pret latviešu valodu.

Galvenie secinājumi:

- vērojams latviešu valodas vides trūkums dažās izglītojamo prakses vietās,
- zema izglītojamo latviešu valodas lietojuma motivācija.

Secinājumi

Pētījuma gaitā iegūtā informācija un dati liecina, ka Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā ir nodrošināta valsts valodas politikas īstenošana, veikts pasākumu komplekss, lai izveidotu izglītības iestādē labvēlīgu vidi izglītojamo latviešu valodas lietojuma prasmju uzlabošanai, latviešu valodas radošai attīstīšanai un valodas kultūras kopšanai.

Vienlaikus pētījums atspoguļo, ka Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā un Daugavpils Tirdzniecības skolā ir aktuālas problēmas, kas kavē latviešu valodas kvalitatīvu apguvi un attīstību un mazākumtautību izglītojamo integrāciju Latvijas sabiedrībā.

Par to liecina pētījuma gaitā iegūtie rezultāti, veicot izglītības iestādēs un prakses vietās aptaujas un novērojumus, diskusijas, pārrunas ar pedagogiem, darba devējiem, vecākiem un izglītojamajiem.

Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem, var secināt:

- ✓ profesionālās izglītības iestādēs iestājas liels izglītojamo skaits, kuri latviešu valodu praktiski neprot vai pamatskolā latviešu valodu ir apguvuši ļoti zemā līmenī;
- ✓ 1. kursa izglītojamajiem ir grūtības un problēmas iekļauties profesionālās izglītības iestādes mācību procesā, jo vienlaikus profesionālo priekšmetu apguvei jāapgūst latviešu valoda;
- ✓ pamatskolās, īpaši skolās, kas īsteno mazākumtautību programmas, trūkst pedagogu, kas profesionāli vadītu mācību priekšmetu apguvi latviešu valodā;
- ✓ novērojama izglītojamo vienaldzīga attieksme pret latviešu valodas lietojumu, izglītojamie ir nepietiekami sagatavoti un motivēti attīstīt latviešu valodas lietošanas prasmes;
- ✓ novērojams, ka izglītojamie komunikācijas procesā neizvēlas lietot latviešu valodu, tādējādi parādot patriotisma trūkumu un liedzot iespēju mazākumtautību izglītojamajiem integrēties Latvijas sabiedrībā;
- ✓ profesionālās izglītības iestādēs iestājas samērā liels skaits riska grupas izglītojamo ar uzvedības un mācīšanās problēmām, daļai no viņiem trūkst mācību motivācijas;
- ✓ izglītojamo zemas latviešu valodas lietojuma prasmes liedz iespēju integrēties Latvijas sabiedrībā;
- ✓ Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolas pedagogi nav apmācīti darbam bilingvālās grupās un nav nodrošināti ar mācību metodiskajiem materiāliem;
- ✓ nepietiekama profesionālās izglītības pedagogu (vispārīzglītojošo un profesionālo priekšmetu pedagogu) latviešu valodas zināšanu un prasmju pilnveide un

- tālākizglītība. Profesionālo mācību priekšmetu pedagogiem kursi un semināri par latviešu valodas lietojumu un attīstību profesionālajā vidē nav organizēti;
- ✓ trūkst mūsdienīgu un jaunu profesionālo mācību priekšmetu grāmatu un metodisko materiālu latviešu valodā;
 - ✓ trūkst aktuālo terminu un profesionālismu vārdnīcu. Pašlaik Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā iekšējās lietošanas vajadzībām ir izglītības iestādes pedagogu veidota terminu vārdnīca latviešu-krievu-angļu-vācu-franču valodā viesmīlības specialitātē. Arī Daugavpils Tirdzniecības skolā tiek izmantota pašu veidota profesionālo terminu vārdnīca;
 - ✓ profesionālās izglītības iestāžu izglītojamajiem ir zemas sākotnējās latviešu valodas prasmes, grupās ir vairāk nekā 25 izglītojamie, bet stundu skaits ir nepietiekams kvalitatīvai latviešu valodas apguvei un, salīdzinot ar vispārizglītojošo skolu stundu skaitu, ir mazāks par 40 %, līdz ar to individuālais darbs ir apgrūtināts;
 - ✓ profesionālās izglītības iestādēs mūsdienīgas materiāli tehniskās bāzes trūkums;
 - ✓ sabiedrībā valda uzskats, ka profesionālajai izglītībai ir zems prestižs;
 - ✓ valsts institūciju palīdzība un atbalsts latviešu valodas lietojuma uzlabošanai un attīstībai nav nodrošināts normatīvo aktu noteiktajā kārtībā;
 - ✓ dažu normatīvo aktu prasības, kas nosaka latviešu valodas lietojumu un attīstību, netiek īstenotas praksē;
 - ✓ latviešu valodas vides trūkums atsevišķās izglītojamo prakses vietās;
 - ✓ atsevišķiem izglītojamajiem trūkst kvalitatīvas latviešu valodas vides ģimenē un atbalsta latviešu valodas lietojumā, viņi netiek motivēti runāt latviešu valodā.

Izglītojamo latviešu valodas lietojumu un mācību motivāciju ietekmē arī vairāki citi faktori:

- ✓ sociālie faktori, kas saistīti ar viņu vecāku piederību konkrētam sociālajam slānim;
- ✓ neformālas sociālās grupas jeb saskarsmes grupas – tie ir cilvēki, ar kuriem jaunieši sastopas ikdienā (draugi, skolasbiedri, kaimiņi u.c.);
- ✓ ģimenes materiālais nodrošinājums. Ir svarīgi, lai vecāki būtu nodrošināti ar darbu. Ja vecākiem nav darba, nereti vecāki bērnam izvēlas profesionālās izglītības iestādi, kas īsākā laika posmā var nodrošināt viņam kvalifikāciju, vietu darba tirgū vai piešķirt zināmas sociālās garantijas, piemēram, mācības bez maksas, stipendiju, vietu kopmītnēs, vai arī izglītības iestāde atrodas tuvu mājām. Netiek ņemtas vērā jaunieša intereses, viņam nav dota izvēles brīvība;
- ✓ sociāli ekonomiskais faktors. Būtisks ir apstāklis, ka jaunieši vēl mācību laikā atrod vietu darba tirgū un sāk savu karjeras virzību. Diemžēl šajos gadījumos jauniešu intereses nosveras darba pusē, mācībām atvēlot nebūtisku lomu;
- ✓ valodas un kultūras faktors, kas ietekmē jauniešu rīcību, ir saistīts ar kultūras un izglītības attīstības līmeni, nacionālo mentalitāti, reliģiju. Izglītojamo zināšanu, prasmju, spēju, latviešu valodas lietojuma un kultūras attīstīšanā svarīgs ir gan cilvēka iedzimtais potenciāls, gan vide un audzināšana, gan attiecīgu mācīšanās paņēmieni izvēle.

Ieteikumi

1. Sekmēt latviešu valodas prasmju kvalitatīvu apguvi sākumskolās un pamatskolās, it īpaši skolās, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas.
2. Veicināt sākumskolu un pamatskolu izglītojamo mācību motivāciju un pozitīvu attieksmi pret latviešu valodas lietojumu, pilnveidot komunikācijas prasmes un integrāciju Latvijas sabiedrībā.
3. Nodrošināt latviešu valodas skolotāju sagatavošanu skolām, kas īsteno mazākumtautību programmas, kā arī organizēt šo skolu pedagogu, kas vada mācību priekšmetus latviešu valodā, profesionālo pilnveidi.
4. Regulāri pilnveidot profesionālo izglītības iestāžu latviešu valodas pedagogu un citu vispārizglītojošo un profesionālo priekšmetu pedagogu latviešu valodas zināšanas un prasmes un tālākizglītību, organizējot kursus, seminārus, diskusijas un citus pasākumus.
5. Veicināt bilingvālas izglītības modeļa attīstību profesionālās izglītības iestādēs, veikt pedagogu apmācību darbam bilingvālās grupās, lai palīdzētu un atvieglotu profesionālās izglītības iestāžu pedagogu darbu. Tas ir nepieciešams ieguldījums kvalificētu, konkurētspējīgu speciālistu sagatavošanā.
6. Izveidot profesionālās izglītības iestādēs mūsdienīgu, modernu materiāli tehnisko bāzi, tādējādi veicinot profesionālās izglītības prestižu.
7. Nodrošināt izglītības iestādes ar metodiskajiem materiāliem un mācību grāmatām, kas paredzētas tieši profesionālajām izglītības iestādēm.
8. Izstrādāt pilnvērtīgas profesionālo terminu vārdnīcas viesnīcu pakalpojumu, viesmīlības, ēdināšanas pakalpojumu, miltu izstrādājumu ražošanas, pārtikas produktu tehnoloģijas jomā.
9. Veikt pasākumus, lai sabalansētu profesionālo un vispārizglītojošo skolu pedagogu darba slodzi, tādējādi pastarpināti sekmējot izglītojamo latviešu valodas apguves un lietojuma kvalitātes uzlabošanu, kā arī individuālo darbu ar izglītojamajiem.
10. Nodrošināt valsts institūciju palīdzību un atbalstu profesionālajām izglītības iestādēm latviešu valodas apguves un lietojuma jomā.
11. Nodrošināt normatīvo aktu normu īstenošanu praksē, kas nosaka latviešu valodas apguves un lietojuma prasības.
12. Veicināt latviešu valodas lietojuma attīstību darba vidē un izglītojamo prakses vietās.

Apkopojot un analizējot aptaujas rezultātus, novērojumus skolā un prakses vietās, kā arī seminārā izteiktos kolēģu viedokļus, var secināt, ka latviešu valodas lietošanas kvantitāte un kvalitāte nav vērtējama viennozīmīgi ne Rīgā, ne Daugavpilī.

Kvalitatīvām latviešu valodas prasmēm ir būtiska nozīme, apgūstot gan teorētiskās zināšanas, gan praktiskās iemaņas profesionālās izglītības iestādēs, gan arī strādājot prakses vietās. Parasti uz profesionālās izglītības iestādēm pēc pamatskolas beigšanas atnāk izglītojamie, kam trūkst stabilu latviešu valodas prasmju neatkarīgi no tā, kādā izglītības programmā viņi ir ieguvuši pamatizglītību. Šī situācija ļoti sarežģīt mācību procesu profesionālajās izglītības iestādēs.

Zmantotā literatūra

1. Andersone, R. *Izglītības un mācību priekšmetu programmas*. Rīga: RaKa, 2007.
2. Data Serviss. *Valodu prasmes ietekme uz ekonomiski aktīvo iedzīvotāju dzīves kvalitāti: sociolingvistiskā pētījuma kopsavilkums*. Rīga: Talsu tipogrāfija, 2006.
3. Ernstson, V., Tidriķe, L. *Jauniešu valoda*. Rīga: LU „Akadēmiskais apgāds”, 2006.
4. Gavriļina, M., Vulāne, A. *Valodā veldzējas tautas dvēsele*. Rīga: Mācību grāmata, 2008.
5. Geske, A., Grīnfelds, A. *Izglītības pētījumu metodoloģija un metodes*. Rīga: RaKa, 2001.
6. *Izglītības likums* [tiešsaiste], 29.10.1998., stājās spēkā 01.06.1999. [skatīts 9.07.2010]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759>
7. Kozlova, V., Virbule, B. *Ieteikumi metodiskā darba organizēšanai profesionālās izglītības iestādēs*. Ozolnieki: Latvijas Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centrs, 2010.
8. Laužacks, R. *Profesionālās izglītības satura reforma : didaktiskās iezīmes*. Rīga: RaKa, 1999.
9. *LR Centrālās statistikas pārvaldes dati* [tiešsaiste], 2009. [skatīts 9.07.2010.]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABAS>
10. *Latvijas Republikas Satversme* [tiešsaiste], 15.02.1922., stājās spēkā 07.11.1922. [skatīts 9.07.2010.]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57980>
11. *Mūsdienu metodikas rokasgrāmata skolotājiem*. Autoru kolektīvs. Rīga: SIA „N.I.M.S.”, 2003.
12. *Valsts programma. Sabiedrības integrācija Latvijā* [tiešsaiste], 2001. [skatīts 12.10.2010.]. Pieejams: http://www.lsf.lv/files/pics/Par_mums/VPSIL-pilna-versija-labais.pdf
13. Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu. LR MK noteikumi Nr. 211, 27.06.2000. [tiešsaiste]. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 244/246, 30.06.2000. [skatīts 09.07.2010.] Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/normativie-akti/mk-notiekumi/profesionala-izgitiba.lv>
14. Pabriks, A., Āboltiņš, R., Vēbers, E. *Sabiedrības integrācija: atsvešinātības pārvarēšana*. Rīga: SIA „N.I.M.S.”, 2001.
15. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
16. Poriņa, V. ES šokā: pētījums Latvijā atklāj latviski runājošo lingvistisko diskrimināciju. *Diena*, 02.06.2010.
17. *Profesionālās izglītības likums* [tiešsaiste] 30.06.1999., stājās spēkā 14.07.1999. [skatīts 9.07.2010.]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=20244>
18. *Profesionālās izglītības programmas* [tiešsaiste] [skatīts 12.10.2010.]. Pieejams: <http://visc.gov.lv/saturs/profizgl/programmas.shtml>
19. *Profesiju standarti* [tiešsaiste] [skatīts 12.10.2010.]. Pieejams: http://visc.gov.lv/saturs/profizgl/stand_registrs.shtml
20. *Valsts pārbaudes darbi 2008./2009. m. g. (norises statistika un rezultātu raksturojums)* [tiešsaiste] [skatīts 13.10.2010.]. Pieejams: <http://visc.gov.lv/eksameni/vispizgl/statistika/2009/stat2009.shtml>
21. *Valsts valodas likums* [tiešsaiste] 09.12.1999., stājās spēkā 01.09.2000. [skatīts 9.07.2010.]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=14740>
22. *Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2005.–2014.gadam* [tiešsaiste] [skatīts 9.07.2010.]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Valsts_valoda/VVA.pdf

Aptaujas lapas paraugs izglītojamajiem

Cienījamie izglītojamie!

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā, iesaistot Daugavpils Tirdzniecības skolu kā sadarbības partneri, tiek veikts pētījums „Latviešu valodas lietojums profesionālajā izglītībā – situācijas izpēte un ieteikumi”.

Aicinām Tevi piedalīties pētījumā un atbildēt uz jautājumiem, atzīmējot ar „X” vai ierakstot vajadzīgo atbildi. Tevis sniegtā informācija būs anonīma.

1. Kurā kursā Tu mācies:

- 1. kursā
- 2. kursā
- 3. kursā
- 4. kursā

2. Tava specialitāte _____

3. Atzīmē savu dzimto valodu(-as):

- latviešu valoda
- krievu valoda
- cita valoda (lūdzu, norādi) _____

4. Atzīmē savu vecāku dzimto valodu(-as):

- latviešu valoda
- krievu valoda
- cita valoda (lūdzu, norādi) _____

5. Kurā valodā Tu esi ieguvis(-usi) pamatizglītību iepriekšējā izglītības iestādē:

- latviešu valodā
- krievu valodā
- citā valodā (lūdzu, norādi) _____

6. Kurā valodā(-ās) Tu sazinies ar saviem ģimenes locekļiem:

- latviešu valodā
- krievu valodā
- citā valodā (lūdzu, norādi) _____

7. Norādi vērtējumu latviešu valodā, pamatskolu beidzot (gada atzīmi, iepriekšējo izglītības iestādi beidzot): _____

8. Norādi vērtējumu latviešu valodā šajā izglītības iestādē (atzīmi iepriekšējā mācību gadā): _____

9. Vai Tavas latviešu valodas prasmes:

- atbilst saņemtajam novērtējumam
- ir sliktākas par saņemto novērtējumu
- ir labākas par saņemto novērtējumu
- cita atbilde _____

10. Izglītības iestādē, sazinoties ar grupas biedriem:

- Tu ar visiem runā latviešu valodā
- Tu nepievērs uzmanību saziņas valodai
- Tu ar visiem runā krievu valodā
- Tu izvēlies to valodu, kuru saprot sarunu biedrs
- Tu izvēlies to valodu, kurā runā sarunu biedrs
- cita atbilde _____

11. Tavi grupas biedri (vari atzīmēt vairākas atbildes):

- palīdz apgūt mācību saturu tiem, kam ir vājas latviešu valodas prasmes
- aizskaroši izturas pret tiem, kuri slikti lasa vai runā latviešu valodā
- uzskata, ka tie audzēkņi, kuriem ir vājas latviešu valodas prasmes, kavē mācību satura apguvi
- cita atbilde _____

12. Lūdzu norādi, cik bieži Tu lieto latviešu valodu:

- katru dienu
- dažas reizes nedēļā
- dažas reizes mēnesī
- izvairos lietot latviešu valodu
- cita atbilde _____

13. Kurās dzīves situācijās Tu visbiežāk lieto latviešu valodu (vari atzīmēt vairākas atbildes):

- sarunās ar draugiem
- atbildot uz jautājumiem stundu laikā
- piedaloties izglītības iestādes pasākumos
- skatoties TV raidījumus
- sarunās ar ģimenes locekļiem
- sarunās ar prakses vadītājiem un uzņēmuma darbiniekiem
- klausoties mūziku
- lasot grāmatas

- lietojot internetu
- pildot mājas uzdevumus
- citos gadījumos (lūdzu, precizē) _____

14. Vai mācību stundu laikā Tu jautā un atbildi latviešu valodā:

- vienmēr
- dažreiz
- reti
- nekad
- cita atbilde _____

15. Kas Tev traucē sazināties latviešu valodā (vari atzīmēt vairākas atbildes):

- bailes no izsmiekla
- ierobežots vārdu krājums
- gramatisko formu nezināšana
- akcents
- nepietiekams ģimenes atbalsts
- cits iemesls (lūdzu, precizē) _____

16. Vai Tev vajadzīga palīdzība latviešu valodas apguvē:

- jā (lūdzu, norādi kāda) _____
- nē

17. Kādus pasākumus Tu ieteiktu latviešu valodas prasmju uzlabošanai:

- papildu konsultācijas
- vairāk lasīt grāmatas
- pulciņi, ārpusstundu aktivitātes (lūdzu, norādi kādas) _____
- skolas avīzes izdošanu
- izmantot modernus mācību līdzekļus (audio un video)
- cita atbilde (lūdzu, precizē) _____

18. Lūdzu, raksturo izglītojamo saziņas valodu mūsu izglītības iestādē (vari atzīmēt vairākas atbildes):

- ar skolotājiem izglītojamie runā literārā latviešu valodā
- grupas biedri sarunājas literārā latviešu valodā
- izglītojamie runā tā, lai viņi būtu piederīgi savam draugu lokam
- izglītojamie piesārņo latviešu valodu ar citu valodu vārdiem un izteicieniem (lūdzu, precizē) _____
- cita atbilde _____

19. Kādas, Tavuprāt, ir latviešu valodas lietojuma problēmas mūsu skolā:

- grupas biedriem ir zems latviešu valodas prasmju līmenis
- daudzi grupas biedri ir cittautieši, tādēļ sarunas notiek krievu valodā
- par latviešu valodas lietojumu domā tikai skolotāji, mani šīs problēmas nesatrauc
- cita atbilde _____

Paldies par atsaucību un sniegto informāciju!

Aptaujas lapas paraugs skolotājiem

Cienījamie skolotāji!

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā, iesaistot Daugavpils Tirdzniecības skolu, tiek veikts pētījums „Latviešu valodas lietojums profesionālajā izglītībā – situācijas izpēte un ieteikumi”.

Aicinām Jūs piedalīties pētījumā un atbildēt uz jautājumiem, atzīmējot ar „X” vai ierakstot vajadzīgo atbildi. Jūsu sniegtā informācija būs anonīma.

1. Lūdzu, norādiet savu darba stāžu:

- 0–5 gadi
- 6–10 gadi
- 11–15 gadi
- 16–20 gadi
- 25–30 gadi
- 35–40 gadi
- 41 un vairāk gadi

2. Norādiet mācību priekšmetus, kurus Jūs mācāt:

- humanitārie
- eksaktie
- profesionālie

3. Vai mācību stundu laikā Jūs varat lietot tikai latviešu valodu:

- jā
- nē (lūdzu, norādiet iemeslus – kāpēc?)

- cita atbilde _____

4. Kādās situācijās mācību stundu laikā Jūs lietojat krievu valodu:

- ja kāds no izglītojamajiem kaut ko nav sapratis un lūdz paskaidrot
- man tā vieglāk, varu precīzāk izteikties
- ja citēju kādu piemēru krievu valodā
- cita atbilde _____

5. Vai mācību stundu laikā Jūsu darbu ietekmē izglītojamo latviešu valodas prasmju līmenis:

- jā, ļoti ietekmē (lūdzu, pamatojiet savu atbildi) _____
- jā, nedaudz ietekmē (lūdzu, pamatojiet savu atbildi) _____
- nē, tikpat kā neietekmē (lūdzu, pamatojiet savu atbildi) _____
- nē

6. Vai izglītojamie, kuriem ir vājas latviešu valodas prasmes, lūdz papildu palīdzību mācību satura apguvē:

- jā (lūdzu, norādiet kādu) _____
- nē

Lūdzu, uz 7., 8., 9., 10. jautājumu atbildiet, ja mācāt kādu no šo kursu grupām!

7. Lūdzu, norādiet 1. kursa izglītojamo latviešu valodas prasmju līmeni:

- teicams
- labs
- viduvējs
- vājš
- cits viedoklis _____

8. Lūdzu, norādiet 2. kursa izglītojamo latviešu valodas prasmju līmeni:

- teicams
- labs
- viduvējs
- vājš
- cits viedoklis _____

9. Lūdzu, norādiet 3. kursa izglītojamo latviešu valodas prasmju līmeni:

- teicams
- labs
- viduvējs
- vājš
- cits viedoklis _____

10. Lūdzu, norādiet 4. kursa izglītojamo latviešu valodas prasmju līmeni:

- teicams
- labs
- viduvējs
- vājš
- cits viedoklis _____

11. Kādā valodā sazinās izglītojamie Jūsu grupā? (Aizpilda grupu audzinātāji.)

	Mācību stundu laikā	Starpbrīžos	Ārpusstundu pasākumos
Latviešu valodā			
Krievu valodā			
Bilingvāli			

12. Kādas latviešu valodas lietojuma problēmas Jūs saskatāt savā grupā (var norādīt vairākas atbildes):

- vājas latviešu valodas prasmes
 - jauniešiem raksturīgā kolektīva kopības uzsvēršana
 - ģimenes attieksme pret latviešu valodu
 - skolēna rakstura īpatnības
 - cita atbilde _____
-

13. Kā Jūs sava mācību priekšmeta stundās sekmējat latviešu valodas prasmju pilnveidi (var norādīt vairākas atbildes):

- ievēroju latviešu literārās valodas normas
 - rosinu izglītojamos strādāt ar vārdnīcu
 - rakstu darbos pievēršu uzmanību valodas kvalitātei, laboju kļūdas
 - cita atbilde (lūdzu, īsi raksturojiet) _____
-

14. Ar kādām grūtībām Jūs saskaraties, mācot savu mācību priekšmetu (var norādīt vairākas atbildes):

- izglītojamo vājas latviešu valodas prasmes
 - nepietiekams mācību literatūras piedāvājums latviešu valodā
 - izglītojamo vājas latviešu valodas prasmes ietekmē pārbaudes darbu rezultātus
 - grūtības sarunāties, diskutēt grupā, kur izglītojamajiem ir ļoti atšķirīgas latviešu valodas prasmes
 - nepietiekami pārzinu bilingvālo mācību metodiku
 - cita atbilde (lūdzu, īsi raksturojiet) _____
-

15. Kādas problēmas ir grupās, kur izglītojamajiem latviešu valodas prasmju līmenis ir ļoti atšķirīgs (var atzīmēt vairākas atbildes):

- mācību satura apguve notiek lēnāk
 - vairāk jāizmanto individuālā un diferencētā pieeja mācību darba organizēšanā
 - papildus jāizstrādā mācību līdzekļi
 - paaugstinās emocionālā spriedze grupā
 - cita atbilde (lūdzu, īsi raksturojiet) _____
-

16. Kā Jūs vērtējat savu sagatavotību strādāt grupās, kur izglītojamajiem ir atšķirīgs latviešu valodas prasmju līmenis:

- teicami
- labi
- viduvēji
- vāji

17. Norādiet, kādu metodisko palīdzību Jūs gribētu saņemt:

Paldies par atsaucību un sniegto informāciju!

Aptaujas lapas paraugs mācību prakses vadītājiem

Cienījamie prakses vadītāji!

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskolā, iesaistot Daugavpils Tirdzniecības skolu kā sadarbības partneri, tiek veikts pētījums „Latviešu valodas lietojums profesionālajā izglītībā – situācijas izpēte un ieteikumi”.

Aicinām Jūs piedalīties pētījumā un atbildēt uz jautājumiem, atzīmējot ar „X” vai ierakstot vajadzīgo atbildi. Jūsu sniegtā informācija būs anonīma.

1. Jūsu uzņēmuma darbības sfēra:

2. Cik gadus Jūs veicat prakses vadītāja pienākumus: _____

3. Kura ir galvenā saziņas valoda Jūsu uzņēmumā:

- latviešu valoda
 krievu valoda
 cita valoda (lūdzu, norādiet kāda) _____

4. Kurā valodā Jūs sazināties ar izglītojamajiem prakses laikā (var norādīt vairākas atbildes):

- tikai latviešu valodā
 ja izglītojamais jautā latviešu valodā, atbildu latviešu valodā
 ja izglītojamais jautā krievu valodā, atbildu krievu valodā
 ja izglītojamais jautā krievu valodā, atbildu latviešu valodā
 ja izglītojamais jautā latviešu valodā, atbildu krievu valodā
 cita atbilde (lūdzu, precizējiet) _____

5. Vai saziņas valoda ietekmē prakses vadītāja un izglītojamā savstarpējās attiecības:

- jā (lūdzu, pamatojiet atbildi)

 nē

6. Vai latviešu valodas prasmes ietekmē izglītojamo spēju kvalitatīvi strādāt?

- jā (lūdzu, precizējiet) _____
 daļēji (lūdzu, precizējiet) _____
 nē

7. Vai izglītojamie ar vājām latviešu valodas prasmēm lūdz papildu palīdzību profesijas apguvei latviešu valodā:

- jā (lūdzu, norādiet kādu) _____
 nē

8. Vai, Jūsaprāt, latviešu valodas prasmju līmenis ietekmē izglītojamo konkurētspēju Latvijas darba tirgū:

- ietekmē, iespējams iegūt labāk atalgotu darbu, ja zina latviešu valodu
- nē, neietekmē
- cita atbilde _____

9. Kurā valodā notiek izglītojamo savstarpējā komunikācija prakses laikā:

- latviešu valodā
- krievu valodā
- citā valodā (lūdzu, precizējiet) _____

10. Vai prakses laikā ir novērotas situācijas, kurās izglītojamo vidū radušās problēmas komunikācijas valodas izvēlē:

- jā (lūdzu, raksturojiet situāciju(-as)) _____
- nē

11. Kāda, pēc Jūsu novērojumiem prakses laikā, ir izglītojamo attieksme pret latviešu valodu:

- cenšas pilnveidot savas latviešu valodas prasmes
- neizrāda īpašu ieinteresētību
- uzskata latviešu valodu par nevajadzīgu
- cita atbilde _____

Paldies par atsaucību un līdzdalību!

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola.
Latviešu valodas lietojums profesionālajā izglītībā – situācijas izpēte un ieteikumi,
2010

Rīgas pārtikas ražotāju vidusskola
Nīcgales ielā 26, Rīgā, LV-1053
Tālrunis 67575580
Mājaslapa: www.rprv.lv

Latviešu valodas aģentūra
Lāčplēša ielā 35-5, Rīga, LV-1011
Tālrunis 67201680
Mājaslapa: www.valoda.lv

